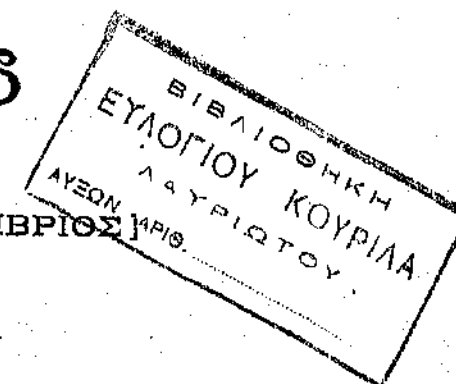

ΕΣΤΙΑ

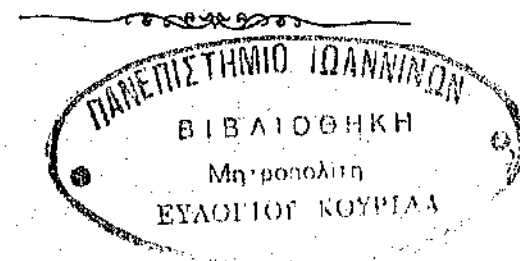
ΤΟΜΟΣ ΕΙΚΟΣΤΟΣ

1885

[ΙΟΥΛΙΟΣ-ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΣ]

ΤΙΜΑΤΑΙ ΔΡ. 6-ΔΕΔΕΜΕΝΟΣ ΔΡ. 8

ΑΘΗΝΗΣΙ

Γ. ΚΑΣΔΟΝΗΣ, ΕΚΔΟΤΗΣ ΚΑΙ ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ

Γραφείον τῆς Ἑστίας: Ἐν τῇ ὁδῷ Σταδίου, ἀριθ. 32.

1885

ΕΣΤΙΑ

ΕΚΔΙΔΟΤΑΙ ΚΑΤΑ ΚΥΡΙΑΚΗΝ

Τόμος εἰκοστός.

Ενδόμη τεύχος: Ἐν Ἑλλάδι φρ. 12, ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ φρ. 20 — Ἀντιγράφα ἄρχονται ἀπὸ 1 ἰανουαρίου ἔκαστος ἔτος καὶ εἰς ἑτέροις. — Γραμμάτων Διευθ. Ὁδὸς Σταδίου 32.

17 Νοεμβρίου 1885

ΔΟΣΙΘΕΟΣ ΟΒΡΑΔΟΒΙΤΣ

ὁ θεμελιωτής τῆς σερβικῆς φιλολογίας

Ὅτε ὅφει, μόλις περὶ τὰ τέλη τοῦ δωδεκάτου αἰῶνος οἱ τέως πατριαρχικὸν βίον διάγοντες Σέρβοι ἤρχισαν συντασσόμενοι ὡς κράτος, οἱ ἑσπέραιοι αὐτοῖς καὶ γείτονες Βούλγαροι εἶχον διέλθῃ τὸ πρῶτον στάδιον τῆς ιστορικῆς ἀκμῆς αὐτῶν ὑπὸ τὸν Συμεών, καταπασσόντες δὲ καὶ αὐτοὶ ἀνακύψαντες, ἔδρυσαν τὸ ἐν Μυσίᾳ δεύτερον βουλγαρικὸν βασίλειον, ὅπερ ταχέως ἐμελλε νὰ προαχθῇ πάλιν εἰς ἀκμὴν καὶ δύναμιν ὑπὸ τὸν Ἰωάννην Ἀσάν τὸν Β' (1218-1241). Πολὺν χρόνον πρὸ τῶν Σέρβων ἐχριστιανισθέντες καὶ ἐκ τοῦ Βυζαντίου παραλαβόντες τὸν πολιτισμὸν καὶ τὰ γράμματα, οἱ Βούλγαροι ἔσχον ὡς εἰκὸς μεγίστην βοήθειαν εἰς τὴν διανοητικὴν μόρφωσιν τῶν ἑσπερίων τῶν. Συνετέλεσε δ' εἰς τοῦτο τὰ μέγιστα καὶ ἡ γλῶσσα, ἐν ἣ τὰ θρησκευτικὰ βιβλία ἐγράφοντο. Ἡ παλαιὰ βουλγαρικὴ γλῶσσα, ἡ σλαβικὴ τῆς ἐκκλησίας γλῶσσα λεγομένη, ἦτο τότε προσίτη τοῖς Σέρβοις, διότι ἡ παλαιὰ σερβικὴ διάφερα ταύτης ὀλίγον, σχεδὸν ὅσον καὶ ἡ νέα βουλγαρικὴ. Διὰ τοῦτο οἱ Σέρβοι παρελάμβανον ἐτοίμους τὰς ἐκ τοῦ ἐλληνικοῦ βουλγαρικῆς μεταφράσεις τῆς Βίβλου, τῶν πατέρων τῆς ἐκκλησίας, τῶν Βυζαντινῶν χρονογράφων, σπανιώτατα μεταβάλλοντες ἐν τισὶ τὴν γλῶσσαν αὐτῶν. Ἀλλὰ καὶ ὅτε οἱ Σέρβοι οἰκειότεροι πρὸς τὰ ἐλληνικὰ γράμματα γενόμενοι, μετέφραζον ἐκ τῶν πρωτοτύπων, ἐποιοῦντο ἐπίσης χρῆσιν τῆς σλαβικῆς γλώσσης τῆς ἐκκλησίας, παρεισάγοντες μόνον εἰς αὐτὴν διαλεκτικούς τινας σερβικούς τύπους. Οὕτω δὲ κοινὴν εἶχον οἱ Σέρβοι μετὰ τῶν Βουλγάρων τὴν φιλολογίαν καὶ τὴν φιλολογικὴν γλῶσσαν μέχρι τῆς δλοσχεροῦς καθυποτάξεως τῆς Σερβίας ὑπὸ τῶν Τούρκων (1459).

Μέχρι τοῦ χρόνου ἐκείνου ἡ σερβικὴ φιλολογία πλὴν τῶν μεταφράσεων θρησκευτικῶν καὶ ιστορικῶν ἐλληνικῶν ἔργων, εἶχε πλουτισθῇ καὶ διὰ μεταφράσεων δημοτικῶν ἐλληνικῶν βιβλίων, οἷα δ Στεφανίτης καὶ Ἰγνηλάτης, ἡ φυλλάδα τοῦ Ἀλεξάνδρου, τὸ ἔπος τοῦ Διγενῆ Ἀκρίτα ἴσως

καὶ κλπ. καὶ διὰ πρωτοτύπων συναξαρίων καὶ χρονογραφικῶν, ἔργων ἰδίως Σέρβων μοναχῶν τοῦ Ἀθῶ. Ἀλλ' ἡ τουρκικὴ κατάκτησις ἀπεμάκρυνε παντελῶς τὴν ὑψίβλαστον σερβικὴν φιλολογίαν, καὶ ἀπέσβεσε καὶ τὸ ἔσχατον ζώπυρον τῆς διανοητικῆς ἀναπτύξεως ἐν Σερβίᾳ. Ἐπὶ πολὺν καιρὸν μόνον ὀλίγοι κληρικοὶ ἐγίνωσκον ἀνάγνωσιν καὶ γραφὴν· ἀν δὲ ποτε ἐτυποῦτο βιβλίον τι, τοῦτο ἦτο ἡ ὁκτώηχος, ἡ ψαλτήριον, ἡ ἄλλο τι τῶν εἰς τὰς ἱερὰς ἀκολουθίας χρησίμων.

Μόλις δὲ κατὰ τὰ τέλη τοῦ δεκάτου ἐβδόμου αἰῶνος καὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ δεκάτου ὀγδόου ἐφάνησαν ἐξεγερόμενοι οἱ Σέρβοι τοῦ πνευματικοῦ ληθαργίου, ἐν ᾧ ἕως τότε διετέλουν. Οἱ πόλεμοι τῆς Αὐστρίας πρὸς τὴν Τουρκίαν, ἡ πρόσκαιρος ἐπὶ εἰκοσαετίαν κατοχὴ τῆς Σερβίας ὑπὸ τῶν Αὐστριακῶν (1718-1737), παρέσχε τοῖς Σέρβοις τὴν ἐλπίδα, ὅτι ἐμελλον νὰ ἀποτινάξωσι διὰ παντὸς τὸν ἐπαχθὲν ζυγὸν τῆς Τουρκικῆς δεσποτείας. Ἡ ἐλπίς δὲ τῆς ἀνακτήσεως τῆς ἐλευθερίας ἐγέννησεν ὄργανον πρὸς τὰ γράμματα καὶ διήγειρεν ἐν αὐτοῖς τὴν δίψαν τῆς μαθησεως. Ἀλλ' ἐστεροῦντο προσφόρου πρὸς τοῦτο ὄργανον, διότι ἡ γλῶσσα ἣν ἐδιδάσκοντο καὶ ἐν ἣ ἔγραπον οἱ εὐαριθμοὶ τῆς Σερβίας λόγιοι, ἦν ἡ σλαβικὴ τῆς ἐκκλησίας γλῶσσα, ἀναμειγμένη μετὰ πολλῶν βωσικῶν στοιχείων. Ἡ γλῶσσα αὕτη, ἀπρόσιτος τῷ λαῷ καὶ ἀδιανόητος, ἤκιστα ἐδύνατο βεβαίως νὰ συντελέσῃ εἰς τὴν πνευματικὴν ἀνάπτυξιν καὶ εἰς τὴν μόρφωσιν τοῦ σερβικοῦ ἔθνους. Διαφέρουσα τῆς λαλουμένης καὶ ζωσῆς γλώσσης τοῦ λαοῦ πλείοτερον ἢ ὅσον ἡ ἀρχαία ἐλληνικὴ διαφέρει τῆς δημώδους, ἐχώριζε δι' ἀνυπερβλήτου φραγμοῦ τοὺς λογίους ἀπὸ τοῦ λοιποῦ ἔθνους. Οὐδ' ἐκαλλιιεργεῖτο ἐν Σερβίᾳ, ὡς ἐκαλλιιεργεῖτο ἐν Ἑλλάδι ἐπὶ τῆς τουρκοκρατίας, παραλλήλως τῇ νεκρᾷ γλώσσῃ καὶ ἡ γλῶσσα τοῦ λαοῦ, οὐδ' ἠνυμώρησαν οἱ Σέρβοι, ὡς ἡμεῖς, ποιητῶν καὶ λογογράφων, διὰ τοὺς πολλοὺς καὶ οὐχὶ δι' ὀλίγους λογίους ἐν τῇ διμλουμένῃ γλώσσῃ γραφόντων. Ἡ χρῆσις τῆς σλαβικῆς γλώσσης τῆς ἐκκλησίας ἀπεξένου, ὡς εἰκός, τοῦ λοιποῦ ἔθνους τοὺς Σέρβους λογίους διότι πρὸς τοῖς ἄλλοις καὶ τὸ ἐξωτερικὸν περι-

βλημα των γραφομένων είχε κατ' ανάγκην με-
γέλην επίδραση και εις το πνεῦμα αὐτῶν, του-
του δ' ἕνεκα οἱ συγγραφεῖς ἀσκόπως καὶ ἀτελε-
σφόρως ἀνέπτυσαν ἐννοίας καὶ αἰσθημάτων ἀκα-
τανόητα καὶ ἀδιάφορα εἰς τοὺς ὁμογενεῖς.

Τοιαύτη ἦτο ἡ κατάστασις τῶν γραμμάτων
ἐν Σερβίᾳ, ὅτε νέαν ἔταμεν ἰδὼν, τὴν μὲν ὀρ-
θὴν καὶ εὐθείαν, πρὸς τὴν διανοητικὴν ἀνάπτυ-
ξιν τοῦ ἔθνους του, ὃ ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῆς σερβικῆς
ἀνυγενήσεως πρωτίστην κατέχων τάξιν Δοσί-
θεος Ὁδράδοβιτς. Ὁρμώμενος ἐκ τῆς ἀρχῆς δι-
οἱ γράφοντες ὀφείλουσι νὰ γράφωσι διὰ τὸν λαόν,
καὶ εἰς τὴν μόρφωσιν τοῦτου νὰ ἀποβλέπωσιν,
εἰργάσθῃ πολυτρόπως πρὸς κατίσχυσιν τῆς ἀρχῆς
ταύτης, καὶ ποικίλως συνέγραψε συγγραφάς, οὐ-
δέποτε ταύτης ἀποκλίνας. Οὕτω δὲ θεωρεῖται
καὶ δικαίως ὑπὸ πάντων ὡς ὁ θεμελιωτὴς τῆς
νέας σερβικῆς φιλολογίας. Ἐν τῇ πολυκυμάντῃ
βίῳ τοῦ ἀνδρὸς τούτου, λέγει ὁ Ρώσος Πυπίν,
ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῶν σλαβικῶν γραμμάτων, ὁ-
πόθεν ἀρούμεθα τὰς περὶ αὐτοῦ λεπτομερείας, ἀ-
ποτυπῶται οὕτως εἰπεῖν ἡ ἔμφυτος καὶ ἰσχυρὰ
τοῦ σερβικοῦ λαοῦ ὁρμὴ πρὸς εὐρεῖαν μάθησιν,
καλῶς καὶ ἡ κατάστασις τῆς κατ' ἐκείνον τὸν
χρόνον ἀναπτύξεως τῶν Σέρβων. Γεννηθεὶς τῇ
1739 ἐν Τζάκοβα τοῦ Βανάτ, ἐμεινεν παῖς ἐπὶ
ὀρφανὸς γονέων. Εἰς οἴκῳ τοῦ ἀνέλαβε τὴν ἐκ-
παίδευσιν αὐτοῦ, σκοπῶν νὰ τὸν κάμῃ κληρικόν.
Ὁ παῖς ἔμαθε ταχέως ἀνάγνωσιν καὶ γραφήν
καὶ ἐντός ὀλίγου ἀνέγνωσεν ὅλα τὰ βιβλία, ὅσα
εὐρίσκοντο ἐν τῇ πόλει ἐκείνῃ, καὶ τὰ ὅποια
ἦσαν, ἐννοεῖται, θρησκευτικά. Οἱ βίαι τῶν ἀγί-
ων τοιαύτην ἐντύπωσιν ἐνεποίησαν εἰς τὸν νοῦν
τοῦ παιδός, ὅστε ἀπεφάσισε νὰ ἀγιάσῃ καὶ αὐτὸς
τὴν ψυχὴν του. Ἐπειδὴ δὲ ἐν Τζάκοβῳ δὲν ὑ-
πῆρχεν ἡ ἀπαιτούμενη ἐρημία, ἀκούσας ὅτι ἐν
Τουρκίᾳ ὑπῆρχον πολλοὶ τοιαῦται, ἐδραπέτευσε
τῆς οἰκίας τοῦ θεοῦ του, καὶ ἠκολούθησεν ἕνα μὲ-
ναχόν, ἐκ τῆς μονῆς Διστάν. Ἀλλ' ὁ θεὸς κα-
τάβηκε νὰ συλλάβῃ τὸν φυγάδα, καὶ παρέδωκεν
αὐτὸν εἰς ἕνα τεχνίτην, διὰ νὰ τὸν διδάξῃ τέ-
χνην. Ὅμως καὶ ἐκεῖθεν ἐδυνήθη ὁ Ὁδράδοβιτς
νὰ φύγῃ μετ' ἑνὸς συντρόφου καὶ νὰ μεταβῇ εἰς
τὴν μονὴν Ὁποβο, ἐν τῇ Φρούσκα Γόρα τῆς
Σερβίας. Ὁ ἡγούμενος τοῦ μοναστηρίου Μιλουτί-
νοβιτς ἰδέσθῃ τὸν παῖδα, ἠθέλησε νὰ τὸν διδά-
ξῃ γράμματα, ἀλλ' ὅφ' οὐ εἶδε ὅτι εἴχευε πλει-
ότερα ἀπὸ αὐτὸν τὸν ἴδιον, ἀπεφάσισε νὰ τὸν δι-
δάξῃ διὰ νὰ μὴ περιγελάται ὡς ἀμαθής. Ἐπειδὴ
ὅμως ὁ Ὁδράδοβιτς ἐδείκνυε πολλὴν ὑπακοήν
καὶ ταπεινότητα καὶ ἀγάπην πρὸς αὐτόν, μετεπει-
σθη καὶ τὸν ἐκράτησε καὶ μετ' ὀλίγον ἐκείρεν
αὐτὸν μοναχόν, μετ' ὀνόμασθέντα Δοσίθεον, ἀντὶ
Δημητρίου. Ὁ ἡγούμενος ἠγάπησεν ὡς πατὴρ
τὸν φιλομαθὴ μοναχόν, καίπερ δ' ἀγράμματος,
παρώρμα ὅμως αὐτὸν εἰς σπουδὴν, ὀλιγόμηνος

διότι ἕνεκα τοῦ γήρους ἠδυνάτει καὶ ἐκεῖνος νὰ
πράξῃ τὸ αὐτό. «Ὁσφ' ἀγράμματος καὶ ἀν' ἡμῶν,
ἔλεγεν ὁ γηραιὸς ἡγούμενος πρὸς τὸν Δοσίθεον,
ὡς διηγείται οὗτος ἐν τῇ Αὐτοβιογραφίᾳ του,
ὅμως καλλίτερον ἔχω τὸν γραμματισμένον νέον
Ράιτς (Σέρβον ἱστοριογράφον) ἀπὸ τέσσαρας οἰ-
κουμενικοῦ πατριάρχας, ἀγράμματος ὡς ἐμέ.
Τὸν εἶδες πόσον νέος εἶναι, ποῦ ἀκόμη δὲν ἐδγα-
λε γένειαν; ὅμως ἅμα ἀρχίσῃ νὰ διηλθῇ, τὸν κυ-
τὰζομεν ἡμεῖς μετὰ τὰς μεγάλας γενειάδας μας,
ὡς νὰ μᾶς ἔφεραν ἀπὸ καμμίαν ἐρημίαν. Πίστευ-
σέ με, παιδί μου, δοῦν ἀκούω νὰ διηλθῇ ὁ νέος
Ράιτς, ἐνθυμούμαι τὴν νεότητά μου καὶ στενά-
ζω διότι δὲν ἠμπόρεσα νὰ μάθω τίποτε καὶ ἂν
εἶχα ἐξουσίαν εἰς τὰ χεῖρά μου ὅλα τὰ μοναστή-
ρια μας ὅλα τὰ ἐκκεῖνα σχολεῖα. Δι' αὐτὸ ἀκου-
σαι μίαν συμβουλὴν ἀπὸ ἐμέ' ἀφῆσε κατὰ μέρος
τὴν καλογηρικὴν, σὲ θεοαἰώνω, ὡς τίμιος Σέρβος,
πῶς δὲν εἶναι εἰς τίποτε ὀφείλιμος κύτταξέ νὰ μά-
θῃς γράμματα, καὶ νὰ μὴ λογαριάζῃς ἂν θὰ
πεινάσῃς, ἢ θὰ διψάσῃς ἢ θὰ ζήσῃς στερημένη
ζωή. Σοῦ εὐχομαι καλλίτερον νὰ διδάσκης εἰς
κανένα μικρὸν χωρίον γράμματα τὰ μικρὰ παι-
διά, παρὰ νὰ γείνης ἐδῶ εἰς τὸ Ὁποβο ἡγούμε-
νος ἢ ἀρχιμανδρίτης.»

Μὴ περιορισθεὶς δ' εἰς συμβουλὰς μόνον ὁ ἀ-
γαθὸς ἡγούμενος ἔδωκεν εἰς τὸν Δοσίθεον καὶ δε-
καπέντε φλωρία, ἵνα μεταβῇ εἰς Κιέβον καὶ Μό-
σχον, καὶ αὐξήσῃ τὰς γνώσεις του σπουδάζων
ἐν ταῖς πόλεσιν ἐκείναις, αἱ ὅποια ἔθεωροντο ὡς
αἱ ἐστίαι τῆς θεολογικῆς παιδείας τῶν Σλαβ-
βων. Ἀλλ' ἀντὶ νὰ μεταβῇ εἰς Ρωσίαν ὁ Δο-
σίθεος μετέβη εἰς Ἀγράμ, ἐνθα ἐδιδάχθη τὴν
λατινικὴν, καὶ εἰτα εἰς Δαλματίαν, ὅπου παρέ-
μεινε τρία ἔτη, ἀποζών ἐξ ἰδιαιτῶν παραδό-
σεων. Ἡ φήμη τῆς λαμπρῆς ἐν τῇ Ἀθωνάδι
σχολῇ διδασκαλίας Εὐγενίου τοῦ Βουλγάρως
παρεκίνησεν αὐτὸν νὰ μεταβῇ εἰς Ἀθῶν, ὅπως
ἀκροασθῇ τοῦ σοφοῦ διδασκάλου. Ἀλλὰ νοσή-
σας κατ' ὁδὸν ἠναγκάσθη νὰ παραμείνῃ ἐπὶ τινα
χρόνον ἐν Καττάρῳ, ὅτε δὲ ἐφθασεν εἰς τὸν
Ἀθῶν, δὲν προέστατο πλέον τῆς σχολῆς ὁ Βούλ-
γαρος. Διδάξας ἐπὶ πενταετίαν ἐν αὐτῇ (1753-
1758), ἠναγκάσθη ἕνεκα τῶν μικρορραδιουργιῶν
τῶν ἀγιορειτῶν μοναχῶν καὶ τῶν κληρικῶν τῆς
Κωνσταντινουπόλεως νὰ παραιτηθῇ. Κατὰ τὸν
χρόνον τῆς ἐκείσε μεταβάσεως τοῦ Ὁδράδοβιτς,
ἡ συμφορὰ καὶ ἡ ἐρημία τῆς πολυκροτουμένης
σχολῆς τοῦ Ἀθῶνος, ὡς λέγει ὁ μαθητὴς τοῦ
Βουλγάρως Ἰωσήπος ὁ Μοισιόδαξ, ἀνέκρινεν ἀ-
κόμη εἶχε φυγαδευθῇ ὁ κλεινὸς Εὐγένιος καὶ
μετ' αὐτοῦ ἡ πολυπληθὴς χορεία τῶν μαθητῶν,
ἦτις ἐν χαρᾷ τῆς Ἑλλάδος πάσης συνεκρέται
νέον Ἑλικῶνα Μουσῶν καὶ μουσοτρόφων βρογτῇ
νεμέσεως ἐπέπεσε καὶ ἐσκόρπισε διδάσκοντας καὶ
διδασκόμενους, καὶ ἡ οικοδομὴ ἐκείνη, ὑπὲρ τῆς

ὁποίας ὁ τοσοῦτος θρόνος ἐν τῇ βασιλευσύνῃ καὶ
ἐν τῇ λοιπῇ Ἑλλάδι, κατήντησεν ἡ κατοικία,
ἡ φυλακὴ τῶν κοράκων.»

Ψευθεῖς τῶν ἐλπίδων τοῦ ὁ Δοσίθεος ἔσπευσε
καταλιπὼν τὸν Ἀθῶν νὰ μεταβῇ εἰς ἄλλο κέν-
τρον ἑλληνικῆς μαθήσεως, εἰς τὴν ἐν Σμύρνῃ
Εὐαγγελικὴν σχολήν, ὅπου προσέειλκεν αὐτὸν ἡ
διδασκαλία τοῦ Ἰθακησίου μοναχοῦ Ἱεροθέου
Δανδρινού. Ὁ διδάσκαλος οὗτος, ὁ ὅποιος διηύθυνε
τὴν Εὐαγγελικὴν σχολὴν ἀπὸ τῆς συστάσεως αὐτῆς
μέχρι τοῦ θανάτου του (1723-1777), μαθὼν ἐκ
τίνος μακρινῆς χώρας ἤρχετο ὁ νέος μαθητής,
παρέλαβεν αὐτὸν φιλοξενῶς εἰς τὸν οἶκόν του.
Κατὰ τὸν αὐτὸν χρόνον ἐμαθήτευεν ἐν τῇ Εὐαγ-
γελικῇ σχολῇ καὶ ὁ Ἀδαμάντιος Κοραΐς. Εἶναι
δὲ περιέργως ἡ σύμπτωσις, δι' ἣν τὸν αὐτὸν ἔ-
συχον διδάσκαλον οἱ ἄνδρες, οἵτινες ἐμελλον νὰ
συντελέσωσιν εἰς τὴν ἀναγέννησιν καὶ τὴν πρόο-
δον τῶν γραμμάτων ἐν τῇ οἰκίᾳ ἑκάστου πατρι-
δι. Συνετέλεσεν ἄρα κατὰ τι εἰς τὴν μόρφωσιν
καὶ εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ φρονήματος τῶν ἀν-
δρῶν ἐκείνων ἡ διδασκαλία τοῦ Ἰθακησίου μο-
ναχοῦ; Λίαν ἀμφίβολον τοῦτο· τοῦλάχιστον ὁ
Κοραΐς δὲν εἶχε πολὺ μεγάλην ἰδέαν περὶ τοῦ
διδασκάλου του. «Ὁ διδάσκαλος καὶ τὸ σχο-
λεῖον, λέγει, ὠμοίαζαν ὅλους τοὺς ἄλλου διδα-
σκάλους καὶ τὰ σχολεῖα τῆς τότε Ἑλλάδος, ἤγουν
«ἐδίδαν διδασκαλίαν πολλὰ πτωχὴν, συνώδευ-
«μένην μὲ βραδυσμένην πλουσιοπάροχον» ἐκ δὲ
τῶν μετὰ ταῦτα κατ' ἴδιαν μελετῶν αὐτοῦ ἐ-
πίσθη ἀπόσον ἦτον εὐτελής ἢ μὲ πολλοὺς βρα-
δυσίμους ἀποκτηθεῖσα παιδεία.»

Ἀλλ' ὁ Δοσίθεος εἶχε πιθανῶς διάφορον γνώ-
μην. Διότι παρέμεινε πλησίον τοῦ διδασκάλου
τοῦ ἐπὶ τρία ὅλα ἔτη, καὶ ἐχωρίσθη αὐτοῦ μόνον
ὅτε κηρυχθέντος τοῦ πολέμου τῆς Ρωσίας, πρὸς
τὴν Τουρκίαν ἐκινδύνευσε ἡ ζωὴ του, ὑπολαμ-
βανόμενος ὡς κατασκόπου τῶν Ρώσων. Κατὰ
τὴν διὰ τῆς Ἑλλάδος ἐπάνοδον αὐτοῦ ἐνόησεν
ὁ συνοδοιπόρος του Ἕλληνα, μαθητὴς καὶ οὗτος
τοῦ Δανδρινού, καὶ ὁ Δοσίθεος συνώδευσε αὐτὸν
εἰς τὴν πατρίδα του Ἡπειρον. Παραμείνας δ'
ἐν Ἡπείρῳ ἐπὶ ἕν ἔτος ἔμαθε τὴν Ἀλβανικὴν.
Ἐκεῖθεν δὲ μετέβη εἰς Κέρκυραν, ὅπου ἠσχολήθη
εἰς τὴν μελέτην ἀρχαίων Ἑλλήνων συγγραφέων,
καὶ ἐκ Κερκύρας διὰ Βενετίας καὶ Τεργέστης εἰς
Βιέννην, ὅπου ἐπὶ ἕξ ἔτη διδάσκων κατ' οἶκον
Ἑλληνόπαιδας καὶ Σέρβους, ἐμελέτα ἐν ὥρῃς
σχολῆς γαλλικῆς καὶ ἰταλικῆς καὶ γερμανικῆς. Ἐκ
Βιέννης διὰ τῆς Ἰταλίας μετέβη εἰς Κωνσταν-
τινούπολιν, ἐνθα ἀπέβη διδάσκων ἐπίσης κατ'
οἶκον Ἑλλήνας ἐμπόρους τὴν ἰταλικὴν καὶ τὴν
γαλλικὴν. Ἐνσκήψαντος δὲ λοιμοῦ ἐφυγεν ἐκεῖ-
θεν εἰς Γερμανίαν, καὶ ὡς παιδαγωγὸς δύο Ρω-
μοῦκων σπουδαστῶν διατρίψας ἐπὶ τινα χρόνον ἐν
Λιψίᾳ καὶ ἐν Ἀλλῇ ἐφοῖτα τισσαρχοντούτης

ἤδη εἰς τὸ Πανεπιστήμιον, ἀκροώμενος φιλοσοφι-
κῶν καὶ θεολογικῶν μαθημάτων.

Ἐν Λιψίᾳ, ἐν ἔτος μετὰ τὴν ἐκδοσιν ἐν τῇ
αὐτῇ πόλει τοῦ πρώτου βιβλίου τοῦ Κοραΐ, τῆς
Κατηχήσεως, ἐτύπωσε τῷ 1783 ὁ Δοσίθεος τὸ
πρῶτον ἔργον αὐτοῦ, τὴν Αὐτοβιογραφίαν του,
καὶ εἰτα, τῇ 1784, τὰς «Ἰνώμας ὑγιῶς δια-
νοίας.» Τὰ δύο ταῦτα βιβλία θεωροῦνται ὡς αἱ
ἀπαραχαι τῆς γνησίας σερβικῆς φιλολογίας, ἥτις
διαρρήξασα τὰ δεσμὰ τῆς σχολαστικότητος κα-
τέστη κτῆμα κοινὸν τοῦ σερβικοῦ λαοῦ ὅλου, τὴν
ἐκπαίδευσιν καὶ τὴν βελτίωσιν τοῦτου σκοπὸν ἔ-
χουσα. Ἀφ' οὗ ἐξέδωκεν ἐν τῇ αὐτῇ πόλει τὸν
Αἰσῶπον καὶ συνέγραψε καὶ ἄλλα ἔργα, δημοσι-
ευθέντα μετὰ ταῦτα, ὁ πολυπλόκτος Δοσίθεος
Ὁδράδοβιτς ἐταξείδευσε εἰς Ἀγγλίαν, ὅπου ἐ-
διδάχθη τὴν ἀγγλικὴν, καὶ εἰτα εἰς Ρωσίαν
καὶ Βενετίαν καὶ κατέληξεν τῇ 1807 εἰς Βελι-
γράδιον, ἐνθα ὁ ἐπαναστάτης ἡγεμὼν Καρα-
γιώργης ἐνεπιστεύθη αὐτῷ τὴν ἐκπαίδευσιν τῶν
τέκνων του, τὸν διώρισε γερουσιαστὴν καὶ τῷ ἀ-
νέθηκε τὴν διεύθυνσιν τῶν ἐκπαιδευτικῶν τοῦ
κράτους. Ἀπέθανε τῇ 1811. Μετὰ τὸν θάνατόν
του ἐτυπώθησαν πολλὰ ἀνέκδοτα ἔργα του, καὶ
ἐδημοσιεύθησαν πολλοὶ ἐκδόσεις ἀπάντων τῶν
συγγραμμάτων αὐτοῦ.

Ἡ ἀξία τοῦ Δοσίθεου Ὁδράδοβιτς δὲν ἔγκει-
ται μόνον εἰς τοῦτο, ὅτι κατέδειξε πρακτικῶς
πῶς πρέπει νὰ γράφωσιν οἱ Σέρβοι, προτιμήσας
τῆς ἀκατανόητου σλαβικῆς γλώσσης τῆς ἐκκλη-
σίας τὴν λαλουμένην σερβικὴν Ἀλλὰ συναρι-
θμεῖται τοῖς κορυφαίοις τῶν Σέρβων συγγραφέων,
διότι πρὸ πάντων κατέδειξε καὶ τί πρέπει νὰ
γράφῃται διὰ τὸν σερβικὸν λαόν, κατορθώσας
προσέτι νὰ μὴ ᾔται ἐστερημένα καὶ φιλολογικῆς
ἀξίας τὰ ἔργα αὐτοῦ. Γνωρίζων κατὰ βάθος τὸν
σερβικὸν λαόν, ἀκριβῶς ἐπιστάμενος ὅποια ἡ ἀ-
νάπτυξις καὶ ὅποια αἱ ἀνάγκαι αὐτοῦ, εἰργάσθη
τελεσφόρως πρὸς βελτίωσιν καὶ μόρφωσιν τοῦτου,
ἀναδειχθεὶς κατ' ἐξοχὴν ἐθνικὸς συγγραφεὺς. Ἐκ
δὲ τῆς μελέτης τῶν κλασσικῶν συγγραφέων ὠδη-
γούμενος ἐπιζητεῖ προσέτι καὶ τὸ κάλλος τοῦ
λόγου καὶ τὴν τελειότητα τοῦ ἐξωτερικοῦ τύ-
που τῶν ἔργων αὐτοῦ. Ὡς ὁ ἡμέτερος Κοραΐς,
ἔγραψε καὶ ὁ Δοσίθεος περὶ πανταίων θεμάτων,
εἰς μὲν τὴν ὠφέλειαν τῶν ὁμογενῶν του ἀπο-
βλέπων, εἰργάσθη ὑπὲρ εὐρείας διαδόσεως τῆς
παιδείας, καὶ κατεπολέμησε σθεναρῶς, ὡς ἐκεῖ-
νος, τὴν ἀμάθειαν, τὸν φανατισμὸν καὶ τὴν δευ-
σιδαιμονίαν. Ἀλλ' ἐπίσης ὡς ἐκεῖνος ἔσχε καὶ ὁ
Δοσίθεος πᾶσαν τῆς ταπεινῆς ἀντιδράσεως, ἣν
οἱ τετυφλωμένοι ἐκ τῆς ἡμιμαθείας καὶ τοῦ θρη-
σκευτικοῦ φανατισμοῦ ἀντιτάσσουσι πρὸς τὰ ἐ-
λευθέρια καὶ γενναῖα φρονήματα. Ἀλλὰ τοὺς
τοιούτους δεινῶς ἐπάταξεν ἀμφοτέρω. Ἀδελφὲν δὲν
θέλωμεν, λέγει ὁ Δοσίθεος ἐν τῇ Αὐτοβιογραφίᾳ

του, να σκεφθώμεν και ἡμεῖς συνετῶς καὶ ἐλευθέρως, ὡς λογικοὶ ἄνθρωποι; Διὰ τὴν δὲν ἔχομεν τὸ ὁρμὸς καὶ δὲν ἀποφασίζομεν νὰ προτιμήσωμεν τὸ ὠφέλιμον τοῦ ἀνωφελοῦς; Ἐως ποτε ὁ λαὸς ἡμῶν θὰ διατελῇ ἐν τῇ παλαιᾷ εὐθείᾳ; Διὰ τὴν μὲν ἐπιχειρήσει κανεὶς νὰ ἀποτινάξῃ τὸν ζυγὸν τῶν παλαιῶν ἐσχωριασμένων συνθηθειῶν φωνάζουσιν ἀμέσως: ἐγὰθ' ἔμην! ἡ ὀρθοδοξία ἀπώλετο! Ὡς καταστραφῇ ἡ ὀρθοδοξία ἂν ὁ λαὸς παύσῃ πιστεύειν τοῦ; βρικόλακας καὶ τὰς μαγίσσας, καὶ τὰς γητευστρίδας καὶ τὰς τοιαῦτα; Ὡς ζημιωθῇ ἡ πρὸς τὸν θεὸν εὐσέβεια καὶ ἡ ὀρθοδοξία, ἂν λείψουσιν οἱ καλόγηροι, οἱ ὅποιοι μόνον διὰ τὰ μαῦρα βᾶσα των, τὴν ἀγαμίαν καὶ τὸ μοναχικὸν ὄνομα των λέγονται καλόγηροι; Δὲν θὰ ἦτο ὠφελιμώτατον εἰς τὴν ὀρθοδοξίαν καὶ εἰς τὸν λαόν ἂν μετεβάλλοντο πάντα τὰ μοναστήρια εἰς σχολαί; Τίς δύναται νὰ ἰσχυρισθῇ, ὅτι τὸ δίκαιον καὶ ἡ ἀλήθεια δὲν συμφέρουσιν εἰς τὴν ὀρθοδοξίαν; Καὶ ἦτο μόνος ὁ ταῦτα λέγων.

Τοιοῦτον ἔχων φρόνημα ὁ Δοσίθεος Ὁβράδοβις, ἰδὼν ἐκ τοῦ σύνεγγυς ἐλευθέρους λαούς καὶ ἐκ τῆς μελέτης μεγάλων συγγραφέων ποτισθεὶς τὰ νάματα τῆς ἐλευθερίας, ἦτο ἐπέμενον ὅτι ἤρχετο διαπύρως ὑπὲρ τῆς ἀπαλλαγῆς τοῦ ἔθνους τοῦ ἀπὸ τοῦ μισητοῦ ζυγοῦ τῶν Τούρκων. Τὰς περὶ ἀπελευθερώσεως ἐλπίδας τοῦ δὲν ἐστήριζεν, ὡς ὁ Κοραῖς, εἰς μόνους τοὺς ὁμοεθνεῖς του, ἀλλ' ἀπέβλεπε καὶ εἰς τὴν κραταίην ὁμόφυλον δύναμιν τῆς ἄρκτου, ὡς ὁ ἡγούμενός του Μιλουτινόβιτς, ἠύχετο νὰ φανῶσιν ὅμοιοι τῷ μεγάλῳ Πέτρῳ Τσάρροι καὶ Τσαρίναι, νὰ δυνηθῶσι ἀνὰ λυτρώσασιν καὶ ἐλευθερώσασιν ἀπὸ τῆς τυραννίας καὶ τῆς βαρβαρότητος τὴν Σερβίαν, τὴν Βοσνίαν καὶ τὴν Ἑρζεγοβίνην, τὴν προσφιλεῖ γῆν τῶν πατέρων μας, καθὼς καὶ τὴν Βουλγαρίαν καὶ τὴν Ἑλλάδα καὶ τὰς ἄλλας, τὰς ὁμοίας μὲ παράδεισον χώρας. Ὡς ἔτυχε δὲ νὰ ἴδῃ περὶ δυσμᾶς τοῦ βίου ἐλευθέραν τὴν πατρίδα του, ὡς ὁ Ἑλλήν συμμαθητὴς αὐτοῦ, καὶ νὰ ἀποθάνῃ ἐν αὐτῇ ὁ ἕνα ἔτη πρὶν ὑποδουλωθῇ ἐκ νέου ὑπὸ τῶν Τούρκων.

Ν. Γ. ΠΟΛΙΤΗΣ.

Ὁ ποιητὴς δὲν εἶναι ἀνάγκη νὰ ἦναι φιλόπατρις ἐνθουσιώδης ῥήτωρ. Ἡ ἀληθὴς καλὴ ποίησις, καὶ ἂν ἀρύεται τὸ θέμα αὐτῆς ἐξ ἀπωτάτων χωρῶν καὶ χρόνων, ἐνισχύει τὸ ἐθνικὸν αἰσθημὰ καὶ ἀνυψοῖ τὸ ἐθνικὸν φρόνημα πλείοτερον δωδεκάδος μετρίων θυμένων.

(Ἰω. Ὀφμαν.)

ΑΠΟ ΝΙΚΟΠΟΛΕΩΣ ΕΙΣ ΟΛΥΜΠΙΑΝ

Ἐπιστολαὶ πρὸς φίλον.

Γ'

Κατάκωλον, 27 Ἀπριλίου

Ὅποια διαφορὰ μεταξὺ τῆς φαίδρας, τῆς ζωηρᾶς Ζακύνθου καὶ τῆς μικρᾶς ταύτης κωμοπόλεως τῆς Ἑλίδος, μεταξὺ τοῦ ξενοδοχείου ὅπου χθὲς ἐκοιμήθην καὶ τοῦ σημερινοῦ μου καταλύματος! Δύο ἢ τριῶν ὥρων θάλασσα χωρίζει τὸ Κατάκωλον ἀπὸ τὴν Ζάκυνθον, καὶ ὅμως νομίζει τις ὅτι μεταβαίνει ἀπὸ ἑνα κόσμον εἰς ἄλλον.

Ἀπόψε ἐν τῷ μέσῳ τῆς περικυκλώσεως μεσιωπῆς, καθὼς χθὲς τὴν νύκτα ὅτε ἤκουα τὰ ἔσματα τῶν Ζακυνθίων, καθὼς σήμερον τὸ πρωὶ ὅτε διηρχόμην τὴν ὠραίαν ἐξοχὴν τῆς πλουσίας ἐκείνης νήσου, μία προπάντων σκέψις μοῦ κατέχει τὸν νοῦν. Σκέπτομαι ὅποια θὰ ἦτο σήμερον ἡ Ἑλλάς δολοκλήρος, ἐὰν δὲν ἐπῆρχετο ἡ συμφορὰ τῆς Τουρκικῆς κατακτήσεως. Ἴδε τὰς ἐπτὰ νήσους, ὅπου Τούρκοι δὲν ἐδέσποσαν. Εἰς τὴν Ζάκυνθον καὶ τὰς λοιπὰς Ἰονίους νήσους ὁ πληθυσμὸς εἶναι πυκνός, ἡ γῆ πανταχοῦ καλλιεργημένη, εἰς τὰς πόλεις καὶ τοὺς ἀγρούς ἐλέπεις ἔργα καὶ οἰκοδομὰς ἀνεγερθεῖσας ἀπὸ γενεᾶς ἀλληλοδιαδόχους, καὶ μὴ καταστραφείσας ἐκ προθέσεως ἢ ἐκ τῆς ἀδελτηρίας βαρβάρου δυναστείας. Οἱ ξένοι δὲν ἀναλογίζεσθε ταῦτα συνήθως, ὅταν ἐπισκέπτεσθε τὴν Ἑλλάδα. Λησμονεῖτε ὅτε τὰ ἀγαθὰ τοῦ πολιτισμοῦ, τῶν ὁποίων ἀπολαύετε καὶ διὰ τὰ ὅποια δικαίως ἐπαίρεσθε, δὲν εἶναι ἔργον πρόσφατον, ἀλλὰ τὸ ἀθροισμα χιλιετοῦς ἐργασίας ἐξακολουθητικῆς καὶ ἀδιακόπου. Ναι μὲν, δὲν ἔλειψαν καὶ παρ' ὑμῖν περίοδοι σάλου ἀναχαιτίσασαι τὴν πρόοδον, ἔχετε καὶ ὑμεῖς στιγμὰς ταραχῆς καὶ καταστροφῆς, ἀλλ' ἦσαν στιγμαὶ μόνον. Ἡ καταιγὶς κατέρριψε δρῦς τινὰς, ἐξερρίξωσε θάμνους, ἀλλ' ὁ ἀνεμος μετ' ὀλίγον ἐκόπασε καὶ ἡ δρῦς ἐβλάστησε νέους κλώνας, ὁ θάμνος ἐκ νέου ἐρρίξοδολήσε. Ἐνταῦθα ὁ ἀνεμοστρόβιλος δὲν ἔπαυσε λυσσῶν ἐπὶ τέσσαρας ἐκατονταετηρίδας, ὅ,τι δὲ διεξέφυγε τὸν ὄλεθρον τῆς μακρᾶς του ἐρημώσεως, ἀντράπη τοῦτο κατὰ τὴν δεκαετὴ πανωλεθρίαν τοῦ ὑπὲρ ἀνεξαρτησίας ἀγώνος. Πᾶν ὅ,τι βλέπετε σήμερον εἰς τὴν Ἑλλάδα ἐγένετο κατὰ τὴν διάρκειαν δύο μόλις γενεῶν.

Μὴ εἴπῃς, ἢ μὴ τὸ σκεφθῇς χωρὶς νὰ τὸ εἴπῃς, ὅτι δύο γενεαὶ ἀνδρῶν ἐλευθέρων ἠδύνατο καὶ ὠφείλον νὰ κατορθώσωσι πλείοτερά των ὅσων διεπράξαμεν. Ὅχι! Τότε μόνον θὰ ἠδύναμεθα νὰ διαπράξαμεν πλείοτερά, ἐὰν ὁ πολιτικός καὶ κοινωνικός ὁργανισμὸς ἐνὸς ἔθνους ἀπε-

κτᾶτο διὰ μιᾶς, ὁμοῦ μὲ τὴν ἐλευθερίαν. Μόλις ἀποτινάξασα τὴν πλείον βαρβαρὸν ζυγόν, χωρίζομένη ἀπὸ τὴν πεπολιτισμένην Εὐρώπην διὰ τῆς Τουρκίας πρὸς βορρᾶν καὶ διὰ τῆς περικυκλώσεως τὰς τρεῖς πλευρὰς τῆς θαλάσσης, ἦτο δύνατον ἡ Ἑλλάς ν' ἀποκτήσῃ διὰ μιᾶς τὴν πείραν, τὴν ὁποίαν ὡς βλέπομεν δὲν ἀπέκτησαν εἰσέτι ἔθνη τυγχόντα περιστάσεων ἀσυγκρίτως εὐνοϊκωτέρων τοῦ ἑλληνικοῦ; Ἡ πολιτικὴ ἀγωγή εἶναι ἡ τελευταῖος καρπὸς μακροῦ πολιτισμοῦ. Θὰ τὴν ἀποκτήσωμεν καὶ ἡμεῖς βαλμυηδόν! Ὑπῆρχεν ἄρα γε τρόπος διὰ τοῦ ἵππου νὰ τὴν ἀπολαύσωμεν ταχύτερον; Ἀκολουθοῦμεν τὴν καταλληλοτέραν πρὸς τοῦτο ὁδόν, διὰ τοῦ κυβερνητικοῦ συστήματος τῆς καθολικῆς ψηφοφορίας μὲ ὅλα τὰ παρακόλουτά του; Ἠθέλομεν φθάσει ἐνωρίτερον εἰς τὸν σκοπούμενον ὅρον, ἐὰν χεῖρ προστάτης καθωδήγῃ τὰ πρῶτα ἡμῶν βήματα, ἀντὶ τοῦ νὰ προσπαθῶμεν ἀπ' ἐαυτῶν νὰ ὀρθοποδήσωμεν, σκοντάπτοντες ἐνίοτε; Δὲν γνωρίζω.

Ἦξε ἄλλου ὅμως ἦτο δυνατόν νὰ ἔχωσιν ἄλλως τὰ κατ' ἡμᾶς;

Ἡ Ἑλλάς ἡλευθερώθη διὰ τῶν ἀγώνων καὶ τῶν θυσιῶν τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ, — τὸ βασίλειον τοῦτο εἶναι ἔργον του. Ἠδύνατο ὁ λαὸς οὗτος νὰ παρατηρήσῃ τοῦ δικαιοῦματος τοῦ διέπειν τὰ τοῦ κράτους τὸ ὅποιον ἐπλάσει; Ἀληθὲς ὅτι δὲν εἶχεν εἰσέτι τὰ προσόντα ὅπως ἐξασκήσῃ καλῶς τὰ κυριαρχικά του δικαιώματα. Ἀλλὰ θὰ τ' ἀποκτήσῃ, θὰ μάθῃ. Εἶναι ὡς νέος ἀνήλικος ἀποκτῶν ἀπ' ἐαυτοῦ τὴν πείραν τοῦ βίου μέχρι οὗ ἐνηλικιωθῇ. Αἱ ἐλευθερίαι τῶν ὁποίων ποιούμεθα χρῆσιν, ἔστω καὶ κατὰχρησιν, δὲν θὰ μᾶς ἐμποδίσωσι νὰ φθάσωμεν ἐπὶ τέλους εἰς τὸ τέρμα, πρὸς τὸ ὅποιον ἀποβλέπομεν. Ὀλισθαίνομεν ἐν τῷ μεταξὺ, ψηλαφοῦμεν, πείπομεν καὶ ἐγειρόμεθα, ἀλλ' ἐπὶ τοῦ ὁλοῦ προχωροῦμεν καὶ θὰ φθάσωμεν!

Τὸ κύριον μέχρι τοῦδε πρόσκομμα ἦτο καὶ εἶναι ὅτι, παρεκτός τῆς ἐσωτερικῆς διοργανώσεως, ἐπεβλήθη εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς εἰς τὸ ἀρτισύστατον κράτος καὶ τὸ βάρος πολιτικῆς ἐξωτερικῆς. Ἡ πλάσθη μὲ τὸ ζωτικόν τοῦτο ζήτημα ἀναποσπάστως προσκεκολλημένον εἰς τὴν ὑπαρξίν του. Διότι, ἀφοῦ δὲν συναπέκτησαν τὴν ἐλευθερίαν πάντες οἱ ὑπὲρ αὐτῆς ἀγωνισθέντες καὶ θυσιάσαντες, ἦτο ἐπόμενον ὅτι οἱ μὲν εἰσέτι μένοντες ὑπὸ τὸν ζυγὸν θὰ ἐξακολουθήσωσιν ἐλπίζοντες τὴν ἀπόσεισίν του καὶ ἐπωφελοῦμενοι πάσης πρὸς τοῦτο εὐκαιρίας, οἱ δὲ ἀπελευθερωθέντες δὲν θὰ λησμονήσωσιν ὅποιοι δεσμοὶ τοὺς συνδέουν πρὸς τοὺς ἀτυχεστέρους ἀδελφούς των. Τὸ κατὰ τὸν σχηματισμὸν τοῦ νέου βασιλείου γενόμενον ἀδίκημα ἐπανορθοῦται ὀλίγον κατ' ὀλίγον· αἱ Ἰωνιοὶ νῆσοι, τὸ πλεῖστον τῆς Θεσσαλίας, μία λωρὶς τῆς Ἠπείρου ἠγνώθησαν ἔκτοτε μετὰ τοῦ ἐλευθέρου Ἑλληνικοῦ κράτους. Ταῦτα αποτελοῦ-

σιν ὡς ἀρχὴν τρόπον τινὰ ἐξορκήσεως, ἐμψυχώσαν τοὺς περιμένοντας τὴν σειράν των καὶ ἐξοικονομοῦσαν τὴν ὑπόμνησιν των. Γνωρίζεις ὅτι δὲν εἶμαι θιασώτης τῆς λεγομένης Μεγάλης Ἰδέας, ὅτι δὲν ἐνυμεῖται τὴν ἀνάπλασιν τῆς Βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας· τοῦτο ἠδύνατο νὰ γείνη κατὰ τὸ 1821 ἐὰν ἡ Εὐρώπη ἠδύνατο καὶ ἤθελε τότε νὰ ἐννοήσῃ ὅτι ἦτο πρὸς συμφέρον τῆς ἡ πραγματοποίησης του. Ἀλλ' ἔκτοτε τὰ πράγματα μετεβλήθησαν, ἡ ἀρχὴ τῶν ἐθνότητων ἐπεκράτησε, διάφορα γεγονότα καθιερώθησαν ὑπὸ τοῦ χρόνου, καὶ ἡ ἀνάστασις τῆς Ρωμαϊκῆς ἐν τῇ Ἀνατολῇ αὐτοκρατορίας δύναται, νομίζω, νὰ θεωρηθῇ τὴν σήμερον ὡς ἀπλοῦν ἐνυμεροπόνημα. Ἀλλ' ἡ Ἑλλάς δὲν θὰ συγκροτηθῇ ὁριστικῶς, ἐνὸς αἰὸς πρὸς βορρᾶν ὑπόδουλοι εἰσέτι ἐπαρχίαι, ἡ Κρήτη πρὸς μεσημβρίαν καὶ αἱ λοιπαὶ πρὸς ἀνατολὰς νῆσοι δὲν προσαρτηθῶσιν εἰς τὸ ἀνεξάρτητον βασίλειόν μας.

Ἴδου διατὶ ὑπεβλήθημεν μέχρι τοῦδε καὶ θὰ ὑπεβλήθωμεν εἰσέτι. Κύριος οἶδεν ἔως ποτε, εἰς τοσοῦτους ἀγῶνας ὑπερβαίνοντας τὰς δυνάμεις μας, εἰς τοσαύτας θυσιάς ὑπερτέρας τῶν μέσων μας. Οἱ ἀγῶνες καὶ αἱ θυσίαι αὗται ἀνεχαίτισαν τὴν κανονικὴν πορείαν τῆς ἐσωτερικῆς μας διαπλάσεως, τὸ δ' ἐξ ἀνάγκης ἑλλίπευσε τῆς ἐσωτερικῆς διοργανώσεως παρεμπόδισε καὶ συχνάκις παρέλυσε τὰς ἐξωτερικὰς ἐνεργείας μας. Ἐντὸς τοῦ διλήμματος τοῦτου διακυμανόμεθα ἐπὶ ἡμίσειαν ἤδη ἐκκτονταετηρίδα. Ἐως ποτε τοῦτο θὰ ἐξακολουθήσῃ;

Φαντάσθητι μετὰ πεντήκοντα ἔτη τὴν Ἑλλάδα διπλασίαν τὴν ἔκτασιν, — τὸν πληθυσμὸν τῆς συμποσούμενον εἰς πέντε ἢ ἐξ ἀντὶ τῶν δύο σήμερον ἐκατομμυρίων, — τὰς πεδιάδας καὶ τὰς κοιλάδας ἐπιμελῶς πανταχοῦ καλλιεργουμένας, — πόλεις καὶ κωμοπόλεις ἀκμαζούσας ἐκεί ὅπου σήμερον ὑπάρχουν πενιχρά τινα χωρία, — δύο ἢ τρεῖς μεγάλας γραμμὰς σιδηροδρόμου συνδεύσας ἡμᾶς μετὰ τῆς λοιπῆς Εὐρώπης, καὶ περιηγητὰς σωρηδὸν προσερχομένους καὶ συνοδοιμῶνους ἐντὸς μεγάλων ξενοδοχείων ἀνεγερθέντων καὶ εἰς τὰς ἀπωτέρας ἐσχάτικας τῆς ὠραίας καὶ εὐκλεοῦς ταύτης χώρας, τοὺς δ' Ἑλληνας ἐξισωθέντας κατὰ τὴν ὕλικήν εὐημερίαν, — φαντάσθητι ταῦτα πάντα, ἅτινα εἶναι πιθανὰ, ἅτινα θεωρῶ βέβαια, καὶ θὰ ἐννοήσῃς τὴν ἀνυπομονήσιν τῶν Ἑλλήνων πρὸς παρέλευσιν τοῦ χρονικοῦ διαστήματος τὸ ὅποιον μᾶς χωρίζει εἰσέτι ἀπὸ τὴν μέλλουσαν εὐημερίαν. Ὡς ἔλθῃ ἡ ὥρα τῆς, θὰ ἔλθῃ! Τὰ μέχρι τοῦδε κατορθωθέντα, μετ' ὅλα τὰ προσκόμματα καὶ τὰς δυσχερείας ὅσας ἐχομεν νὰ ὑπερπηδήσωμεν, εἶναι ἀσφαλὲς ὑπὲρ τοῦ μέλλοντος ἐγγύησις!

Ἴδε τὴν κωμὸπολιν ἐκ τῆς ὁποίας γράφω. Ἐπὶ

Ἐπαναστάσεως τὸ μέρος ἦτο ἔρημον καὶ ἀκατοίκητον, μόνη δ' ἐνταῦθα οἰκοδομή ἦτο τὸ ἐπὶ τῆς κορυφῆς τοῦ υπερκειμένου λόφου ἡρειπωμένον μεσαιωνικὸν φρούριον, ἐν ἑκ τῶν λειψάνων τῆς φραγκικῆς ἐν Πελοποννήσῳ κυριαρχίας.

Ἐνταῦθα, καθὼς καὶ εἰς τὴν λοιπὴν Εὐρώπην, τὰ φρούρια ταῦτα ἐκτίζοντο, σχεδὸν πάντοτε, ἐπὶ ὑψώματος, ἐκ τῆς κορυφῆς τοῦ ὁποῦ αὐθιγῆς ἐπέβλεπε μέγα μέρος τῆς παρακειμένης χώρας, ἥ καὶ τῆς θαλάσσης ἐτι, ὅποτε τὸ φρούριον ἔκειτο πλησίον τῆς παραλίας, ὡς τοῦτο ἐνταῦθα. Τὸ Γαλλικὸν ὄνομα τοῦ ἦτο de Beauvoir, — τῆς Καλλιθέας, — ἀλλὰ σήμερον εἶναι γνωστὸν ὑπὸ τὸ τοῦ Ποντικοκάστρου. Ἐὰν μεσαιωνικὰ ταῦτα ἐρείπια, ἐν γένει, ἐπαυξάνουν τὸ γραφικὸν τῆς χώρας, ἐπιπροσθέτουν δὲ ποικιλίαν εἰς τὴν τοσαύτην ποικιλίαν τῆς, ἀνακαλοῦντα τὸν φρουδαλικὸν μεσαιῶνα ἐν τῷ μέσῳ τῶν μνημείων τῆς κλασικῆς ἀρχαιότητος.

Εἰς τοὺς πρόποδας τοῦ ἀποκρήμενου ἀκρωτηρίου, ἐπὶ τῆς κορυφῆς τοῦ ὁποῦ κείνται τὰ εἰρήπια τοῦ Ποντικοκάστρου, ἵπταρχει στενὴ χωρὶς παραλίας, μόλις παρέχουσα τὸν ἀνγκαιὸν χώρον διὰ τὰς οἰκοδομὰς τοῦ μικροῦ Κατακώλου. Τὸ ἐπίγειον τοῦτο τοῦ Πύργου ὀφείλει τὴν ὑπαρξίν του εἰς τὴν Κορινθιακὴν σταφίδα, καθόσον δὲ ἡ καλλιέργεια αὐτῆς ἀναπτύσσεται, κατὰ τοσοῦτον προσοδεύει καὶ ὁ Πύργος καὶ τὸ Κατάκωλον. Μικρὰ γραμμὴ σιδηροδρόμου, δέκα ἢ δώδεκα χιλιομέτρων, συνδέει τὰς δύο πόλεις, τέρπει δὲ τὸν ὀρθαλμὸν ἡ θέα τοῦ λευκοῦ ἄγμου τῆς μηχανῆς ὅτε προσορμίζεται εἰς ἐνταῦθα. Κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς ἐξαγωγῆς τῆς σταφίδος πολυάριθμα ἄγμωπλα ἔρχονται ἐνταῦθα πρὸς φόρτωσιν τοῦ προῖοντος, τὰ ὁποῖον ἀποτελεῖ τὸν πλοῦτον τῆς χώρας, τότε δὲ τὸ Κατάκωλον εἶναι πλήρες ζωῆς καὶ κινήσεως.

Ὁ λιμὴν εἶναι τεχνητός. Οἱ μεσημερινοδυτικοὶ ἀνεμοὶ μὴ εὐρίσκοντες οὐδαμῶς ἐμπόδιον κατὰ τὸν μακρὸν δρόμον των ἀπὸ τῆς Ἀφρικῆς δι' ὅλης τῆς Μεσογείου, ἐπιπίπτουν μανιωδῶς εἰς τὰ ἀνοικτὰ ταῦτα παράλια τῆς δυτικῆς Πελοποννήσου. Πρὸς προφυλάξιν τῶν πλοίων ἐσχηματίσθη ὁ λιμὴν οὗτος τοῦ Κατακώλου διὰ τῆς κατασκευῆς κυματοθραύστου ἔχοντος μῆκος ἐπτακοσίων ἡδὴ μέτρων καὶ μὴ εἰσέτι τελειωθέντος. Τὸ πλάτος του εἰς μὲν τὴν ἐπιφάνειαν εἶναι δώδεκα μέτρων, εἰς δὲ τὸ βάθος τῆς θαλάσσης ἐξήκοντα καὶ ὀκτὼ μέτρων. Ὑπὲρ τὰ δύο ἑκατομμύρια δραχμῶν ἐδαπανήθησαν μέχρι τοῦδε εἰς τὴν κατασκευὴν του. (1)

Ἐμείνα ἐνταῦθα πρὸς ἐπίσκεψιν συγγενοῦς μου

(1) Ἀτυχῶς κατὰ τὸν χειμῶνα τοῦ 1884 ποθερὰ τρικυμία ἐπέφερεν εἰς τὰ ἔργα ταῦτα ζημιὰν ὑπολογισθεῖσαν εἰς ἑμισὶν περίπου ἑκατομμύριον.

διατρίβοντος εἰς Κατάκωλον χάριν τῶν λιμενικῶν τούτων ἔργων. Ἄλλως δὲν ἤθελα ἐκλίξαι τὸ Κατάκωλον χάριν ἐσπερινῆς διασκαδῆσεως. Καὶ ἡ οἰκογένεια τοῦ μηχανικοῦ μου δὲν φαίνεται οὐδαμῶς ἐνθουσιασμένη ἐκ τῆς μακρᾶς ἐνταῦθα διαμονῆς. Παρετήρησα μάλιστα ἐκ σημείων τινῶν ὅτι κατὰ τὴν συνήθειαν τοῦ τόπου οἱ ἄνθρωποι κοιμῶνται ἐνωρίς, τοῦτο δ' ἐξηγεῖ καὶ τῆς σημερινῆς μου ἐπιστολῆς τὸ μήκος.

Ἐκ Ζακύνθου ἀνεχωρήσαμεν τὸ ἀπόγευμα, περὶ τὴν τρίτην ὥραν, ὥστε τὸ πρωὶ ἐλάβομεν τὸν καιρὸν νὰ περιέλθωμεν τὴν ἐξοχὴν τῆς νήσου ὑπὸ τὴν ἡδηγίαν τῶν ἐρασμιῶν συνταξιδευτῶν μας. Ὅποια φύσις γοητευτικὴ, ἰδίως κατὰ τὴν ὥραν ταύτην τοῦ ἔτους, ὅποτε τὰ φυτὰ θάλλουν δροσερά, οἱ δὲ κλώνες τῶν δένδρων φέρουν ἀνθῶν φορτία! Φαντάσθητι πεδιάδα πανταχόθεν περικυκλωμένην ἀπὸ βουνῶν καὶ ἀπὸ λόφους ταπεινομένους πρὸς τὸ ἄντικρυ τῆς Πελοποννήσου μέρους τῆς νήσου, — τὴν λεκάνην ταύτην πλουσίως καλλιεργημένην καὶ πεποικιλμένην διὰ χωρίων καὶ κατοικιῶν ἀπομεμονωμένων ἐντὸς τῶν κήπων των, — τὸ ὅλον δὲ ἐντὸς ἀτμοσφαίρας διευγοῦς ἀποπνεούσης τὸ ἄρωμα τῶν ἀνθῶν, — ἰδοὺ ἡ ἐξοχὴ τῆς Ζακύνθου. Σὲ καταλαμβάνει ἐκεῖ αἴσθημα ἡδονῆς ἀπεριγράπτου, ἐλκύεσαι μυστηριωδῶς ἀπὸ τὴν περὶ σὲ φύσιν, ἐπιθυμεῖς νὰ μείνης ἐκεῖ πολὺ, πάντοτε, καὶ ἀναχωρεῖς μὲ τὴν χαρμύδον ἐκείνην εἰκόνα γῆινου εὐτυχίας ἀνεξαλείπτως ἐγκεχαρᾶμένην εἰς τὴν φαντασίαν σου.

Ἰδίως σὲ ἐκθαμβοῖ ἡ θέα τῆς πεδιάδος ὅτε τὴν βλέπεις ἐκ τῶν ὑψώματων. Σὲ συνιστῶ ὡς ἐξαίρετον πρὸς τοῦτο σκοπιὰν τὴν θέσιν, ἥτις φέρει τὴν οὐδόλως ποιητικὴν ὀνομασίαν Γαίδουροκαθέρνα. Ταβέρναν ἐκεῖ δὲν εἶδα, ὅνων ἑλλειψὶς δὲν ὑπάρχει, ὑποθέτω, ἀλλὰ τοῦτο δὲν διαφωτίζει καὶ πάλιν τὴν ἐτυμολογίαν τῆς λέξεως. Ἐξοχολοῦν ἐκεῖθεν τὴν ἀνοδὸν φθάνεις ἐπὶ τῆς κορυφῆς τοῦ ὑψώματος, ὅθεν βλέπεις τὴν θαλάσσαν καὶ τὰ παράλια τῆς Πελοποννήσου. Οἰκίαι ἐξοχικαὶ θαυμασίως τοποθετημέναι ἐκεῖ ἐν μέσῳ ὠρειῶν κήπων, ἔχουν ἐξ ἑνὸς μὲν τὴν θέαν τῆς κυνῆς θαλάσσης, ἐκ τοῦ ἄλλου δὲ μέρους τὴν τῆς ἐξοχῆς. Ὁ λόφος ἀπολήγει εἰς ἄκραν, ἐνταῦθεν δὲ ὀνομάζεται ἀκρωτήρι τὸ προνομιούχον τοῦτο μέρος τῆς νήσου.

Ἀποχαιρετήσαντες τὴν Ζακύνθον μὲ τὴν ἐλπίδα νὰ τὴν ἐπισκεφθῶμεν καὶ πάλιν, ἐπεβίβασθημεν ἐπὶ τοῦ ἀτμοπλοίου, τὸ ὁποῖον μᾶς μετέφερεν ἐνταῦθα. Ἡ ἐπὶ τοῦ καταστρώματος κινήσις διασκαδίζει βαλμηδὸν τὴν λύπην διὰ τὸν χωρισμὸν ἀπὸ τοῦ νέου ἐν Ζακύνθῳ φίλου. Οὐδὲν παρηγορητικώτερον τῶν περιπετειῶν ταυτῆς περιηγήσεως, οὐδὲν καταπραυντικώτερον τῆς θαλάσσης, — ἐὰν δὲν σὲ πειράξῃ. Εἶχε γινῶσιν τοῦ πράγματος ὁ θεὸς τοῦ Ἀμλέτου,

ὅτε ἐστὲλλε τὸν ἀνεψιὸν του εἰς τὰ ξένα:

Ἐνδέχεται ἡ θάλασσα, ἡ ἀλλαγὴ τοῦ τόπου, τὰ νέα ἀντικείμενα, νὰ ἔγχαλουν ἀπ' τὸν νοῦν τοῦ αὐτοῦ ποῦ ἔχει μέσα του...

Τὸ καταστρώμα τοῦ ἀτμοπλοίου ἦτο κατάλευκον χάρις εἰς τὰς φουστάνελας ἑνὸς λόγου εὐζώνων. Οἱ εὐζῶνοι, καθὼς γνωρίζεις, ἀποτελοῦν τὸ ἐλαφρὸν πεζικόν μας. Ἄλλοτε εἴχομεν σώματα ἀτάκτων μόνον φουστάνελοδρόμων, ὀρεῖλαμεν δὲ εἰς τὸν στρατηγὸν Καλλιέργην τὸν μετασχηματισμὸν τῶν ἀτάκτων ἐκείνων εἰς τακτικούς στρατιώτας. Στρατολογοῦνται κυρίως εἰς τὰς ὀρεινὰς ἐπαρχίας τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος, φαίνεται δὲ καὶ ἐκ μόνων τῶν κινήσεων των ὅτι δὲν τοὺς παρεμποδίζει ἡ στολὴ των. Ἀλλὰ διὰ νὰ ἐκτιμήσῃς τὴν χάριν τοῦ ἐθνικοῦ ἐνδύματος πρέπει νὰ ἴδῃς τοὺς στρατιώτας τούτους περιπολοῦντας παρὰ τὴν εἰσοδὸν ἐρήμου τινὸς στενωποῦ, μὲ τὸ ὅπλον πλαγίως ἐπὶ τοῦ ὤμου, — ἡ διερχομένου εἰδὸν πόλεως μὲ γοργὸν τὸ βῆμα, μὲ τὰ κόκκινα φέσια ἀκίνητα ὑπεράνω τῆς λευκῆς φουστάνελας, — ἡ μᾶλλον, χορεύοντας τὸν πηδηκτὸν, καθὼς τοὺς εἶδα ἀντιπροχθεὶς ἐμπροσθεν τοῦ στρατώματος, εἰς Μεσολόγγι. Ἐὰν ἐνδύσης τοὺς χωρικοὺς τούτους μὲ τὰ στενὰ πανταλὸν καὶ τοῦ Ἑβρωπαϊκοῦ ἱματισμοῦ, ἐκ βαρύνῃς τοὺς πόδας των μὲ καρπωτὰ ὑποδήματα, δὲν θὰ τοὺς ἀναγνωρίσῃς ἡ φυσικὴ των χάρις ἐκκαίφεται καὶ δεσμεύεται ἡ ὀρεινὴ των εὐκίνησις. Εἰς τὰ ὄρη των ἔχουν τὸν λαίμῳ ἀντικτὸν, προφυλάττονται δὲ καὶ ἀπὸ τὸ ψυχρὸς τοῦ χειμῶνος καὶ ἀπὸ τὸν καύσωνα τοῦ θέρους σκεπάζοντες τοὺς ὤμους διὰ τῆς κάπας των. Ὁ στρατιωτικὸς χιτὼν σφίγγει τὸν λαίμῳ καὶ στενωχερεῖ τὸ στῆθος των χωρὶς νὰ προφυλάττῃ τοὺς ὤμους. Ἐντούτοις ὀφείλω νὰ εἶπω ὅτι ἡκουσα πολλάκις ἄξιωματικούς φίλους μου ἀπαρημπούοντας λόγους σπουδαίους, ἀναδεικνύοντας τὴν ὑπεροχὴν τῆς Ἑβρωπαϊκῆς στολῆς. Ὑποθέτω ὅτι ἔχουν δίκαιον καὶ ὅτι πρέπει νὰ εὐχαριστήσωμεν διὰ τὴν διατήρησιν τῆς φουστάνελας εἰς τὰ εὐζωνικὰ τοῦλάχιστον τάγματα, τὰ τοσοῦτον δημοφιλῆ εἰς τὴν Ἑλλάδα. Μᾶς τέρπει ἡ θέα των ἐνθυμιζούσα τοὺς ἀγῶνας τοῦ 1821. Οἱ στρατιῶται οὗτοι φαίνονται εἰς ἡμᾶς ὡς οἱ γνήσιοι ἀπόγονοι τῶν γενναίων ἐκείνων, οἵτινες ἐμάχοντο μὲ ὅπλα διάφορα, ἀλλ' ἔφερον ὁμοίως τὸ αὐτὸ ἐνδύμα.

Ὁ ἐπὶ τοῦ ἀτμοπλοίου λόχος μετέβαινε εἰς Μεσσηνίαν πρὸς καταδίωξιν τῶν φυγοδικῶν, οἵτινες ὡς φαίνεται πλεονάζουν ἐκεῖ, ἀφοῦ στέλλονται καὶ εὐζῶνοι πρὸς ἐνίσχυσιν τῆς ἐπὶ τόπου χωροφυλακῆς.

Οἱ πλείστοι τῶν ἐν Ἑλλάδι φυγοδικῶν καὶ φυγοποιῶν καταδιώκονται ἐν μέρει μὲν διὰ χρεὴν (ἰδίως πρὸς τὸ δημόσιον), ἐν μέρει δὲ διότι εἰς στιγμὴν πάθους καὶ παραφορᾶς ἔβουον τὴν μά-

χαίραν μὲ εὐκολίαν μεγαλειτέραν τοῦ δέοντος. Δυστυχῶς, ἡ συνήθεια τοῦ ὀπλοφορεῖν εἶναι γενικὴ εἰσέτι ἐνταῦθα, τοῦτο δὲ συντελεῖ μεγάλως πρὸς πληθυσμὸν τῶν φυλακῶν μας. Ἄλλως, δὲν ἔχομεν τὰς ἀλλαχοῦ λεγομένας ἐγκληματικὰς τάξεις. Δὲν ἐξεπολιτίστημεν εἰσέτι μέχρι τοῦ σημείου τούτου. Ἀλλ' ὅμως θὰ ἦτο ἐπιθυμητὸν νὰ φθάσωμεν εἰς σημεῖον ὥστε νὰ μὴ θεωρῆται ὡς ἑλλειψὶς ἀνδρικοῦ χαρακτῆρος τὸ νὰ μὴ φέρῃ τις μάχιραν εἰς τὴν ζώνην του ἡ πιστόλιον εἰς τὸν κόλπον του. Ἡ συνήθεια αὕτη εἶναι λείψανον παλαιῶν ἐθίμων καὶ ἀπαιτεῖται καιρὸς ὥπως παρέλθῃ. Ἐν τῷ μεταξύ οἱ διαπληκτισμοὶ οἵτινες ἀλλοχοῦ διαπεραιοῦνται διὰ πυγμῶν καὶ λακτισμάτων, ἀπολήγουσιν ἐνίοτε ἐνταῦθα εἰς σοβαρώτατας συνεπειάς. Καὶ ἐπειτα, προτοῦ φθάσῃ ἡ ἀστυνομία ἢ ἡ χωροφυλακὴ, ὁ δράστης, ἐξημμένος ἐπὶ ἐκ τῆς πᾶλης, φύγει εἰς τὰ ὄρη. Ἡ ἐνιστάσα Κυβέρνησις ἔλαβε σύντομα μέτρα ὥστε τοὺς ἐξαναγκάσῃ νὰ καταβῶσιν ἐκεῖθεν, ἐπέτυχεν δὲ κατὰ τοσοῦτον, ὥστε πολλοὶ τῶν καταδιωκόμενων προλαμβάνουν τὴν σύλληψιν παραδιδόμενοι ἀφ' αὐτῶν. Εἰς τὰς λοιπὰς ἐπαρχίας ἐξέλιπον σχεδόν, μὲ βεβαιοῦν δὲ ὅτι καὶ ἡ Μεσσηνία θὰ ἀπαλλαγῇ αὐτῶν ἐντὸς ὀλίγου.

Νομίζω ὅμως ὅτι δι' ἄλλων μέσων ἔπρεπε νὰ ἐπιδιωχθῇ ἡ θεραπεία τοῦ κακοῦ τούτου. Ἐπρεπε νὰ μεταρρυθμισθῇ ἀπολοποιουμένη ἡ ποινικὴ δικαιοσύνη μας. Ὑποτρέφει τὴν φυγοδικίαν ὁ φόβος, τὸν ὁποῖον ἐμπνέουν αἱ βραδύτητες τῆς Δικαιοσύνης. Ἐνίοτε ὁ φυγοδικὸς ὑποβάλλεται εἰς προφυλάκισιν μακροτέραν τῆς φυλακίσεως τὴν ὁποῖαν συνεπάγεται ἡ καταδίκη. Εἰς ὑποκαὶς δὲ φυλακῆς κλείονται οἱ δυστυχεῖς! Ἡ προσδοκία δίκης ταχείας καὶ φυλακίσεως ἐπισκευῆς θὰ ἐφόβιζεν ὥστε τοὺς ἀνθρώπους τούτους ὀλιγώτερον ἢ αἱ δυσχερεῖαι βίου φυγάδος εἰς ὄρη καὶ ἐρημίαι, μὲ τὴν διαρκὴ ἀνησυχίαν ὅτι διώκονται καὶ θὰ συλληφθῶσιν. Ὅτε ἡμαρξεν ἡ ληστεία, προσεκαλῶντο ἐνίοτε εἰς τὰς ληστρικὰς συμμορίας, ἀλλὰ ἐξέλιπον ἡ ληστεία, ὥστε ἡ ζωὴ τῶν βουνῶν ἀπώλεσε τὸ κυριώτερον θέληγτρόν της. Οἱ φυγοδικοί θὰ τὴν ἀηδιάσωσιν ἐντελῶς, ἐὰν ἡ Κυβέρνησις ἀντὶ τοῦ νὰ τοὺς διώκῃ, λάθῃ ριζικώτερα μέτρα. Ἄλλοτε ὑπῆρχεν ἐπὶ τέλους καὶ ἡ ἐλπίς ὅτι μεταβολὴ τῆς ὑπουργικῆς ἡθελεν ἐπιφέρει τὴν χαλάρωσιν τῆς καταδιώξεως ἢ καὶ ἀμνηστειάν, δι' ὅσους τοῦλάχιστον κατεδιώκοντο δι' ὀρεῖλας πρὸς τὸ δημόσιον. Ἀλλὰ τὰ ὑπουργεῖα ἀποκτοῦν ἡδὴ μονιμότητα ἐν Ἑλλάδι. Οἱ δυστυχεῖς φυγοδικοί εἶναι ἄξιοι λύπης!

Νομίζω ὅτι μόνος ἐγὼ ἐτίμησα σήμερον τὸ ξενοδοχεῖον, ὥστε ἀπολαμβάνω ἀμερίστους τὰς περιποιήσεις τοῦ ξενόδοχου μου. Κατὰ τὴν ἐποχὴν ὅτε ἐξάγεται ἡ σταφίς, ὑποθέτω ὅτι ἔχει πλεονέκτημα ἐργασίαν. Τώρα τὰ ὀλίγα ἐντὸς τοῦ λιμέ-

νος ἱστιάφρα κινούνται ἐλευθέρας περὶ τὴν ἄγκυραν των. Ἀπὸ τὸ παράθυρόν μου δύναμαι εὐκόλως ν' ἀριθμῶ τοὺς ἱστούς των ὑπὸ τὴν λάμπιν των ἀστέρων. Ἦ προκυμάλια εἶναι ἔρημος. Μόνον εἰς τὴν ἐπισθεν τοῦ ξενοδοχείου ὁδὸν ἀκούω τοὺς ἐργάτας εὐθυμῶντας εἰς τὸ καπηλεῖον καὶ ἔδοντας. Δὲν εἶναι δὲ ποσὺς δυσάρεστος ἡ μελωδία των ἀσμάτων. Ἀφεύχτως, ἐκ Ζακυνθίων ἀποτελεῖται ὁ χορὸς.

Ἔπεται συνέχεια.

Δ. ΒΙΚΕΛΑΣ

ΧΡΗΣΤΟΣ ΜΗΛΙΟΝΗΣ

Διήγημα.

Συνέχεια καὶ τέλος· ἔδε προηγούμενον φύλλον.

Κ'.

Μετ' ὀλίγας ἡμέρας ἡ κλαγγὴ τῶν ξυρῶν, ἡ βροντὴ τῶν καρυσφυλλίων ἠκούσθη ἐπισθεν τῶν ὁρέων, εἰς ἀπόστασιν πέντε ἢ ἑξ ὥρων πορείας ἀπὸ τῆς τοποθεσίας Ζυγουριῆς, τοῦ στρατοπέδου τοῦ Χρήστου Μηλιόνη.

Δύο γυναῖκες ἐξεληούσαι λίαν πρωὶ ἐκ τῆς κώμης των, μετέβαινον εἰς τὴν πηγὴν ὅπως γεμίωσιν ὕδατος τὰς στάμνους. Ἐξαίφνης ἐπρόμαξαν ἀκούσασαι εὐκρινῶς κρότον τουφεκισμῶν. Ὁ ἄνεμος ἔπνεε σφοδρῶς ἐκ τῶν ὁρέων, καὶ ἡ ἡχώ των πυροβολισμῶν ἐφέρετο ἐπὶ τῶν πτερυγῶν του.

Ἡ μία τῶν γυναικῶν τόσον κατεπλάγη, ὥστε ἔριψε τὴν στάμνον τῆς κατὰ τοῦ ἐδάφους, καὶ ἐστράφη νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς τὸ χωρίον τῆς. Ἡ ἄλλη τὴν ἐγκαρδίωσεν εἰποῦσα ὅτι ἀπὸ τὸ μπουμπουνητὸ φαίνεται ὁ πόλεμος νὰ εἶνε μακριά, καὶ δὲν ἔπρεπε τόσον νὰ φοβῆται.

Καὶ βεβαίως ἐξ ἀρχῆς τολμηρὰ πρέπει νὰ ἦτο ἡ γυνὴ αὕτη, ἥτις εἶχε πείσει τὴν ἄλλην τὴν σύντροφόν τῆς νὰ πορευθῶσιν πρὶν ἀνατεῖλῃ ὁ ὁ ἥλιος εἰς τὴν πηγὴν. Ἀπὸ τεσσάρων ἢ πέντε μηνῶν φόβος εἶχε διαδοῇ εἰς τὰ πεδινὰ χωρία, ὡς ἐκ τῆς ἐκστρατείας τῶν Τούρκων κατὰ τοῦ Χρήστου Μηλιόνη. Ἡ προσταίς πτέρυξ τοῦ ἀνδρείου μαχητοῦ ἐξετείνετο εἰς ὅλας τὰς ὁρεῖνας κώμας, ὅπου καὶ ἄλλως δὲν ἦσαν δειλοὶ οἱ ἄνθρωποι, ἀλλ' ἡ σκιὰ αὐτῆς δὲν ἠδύνατο νὰ φθάσῃ καὶ μέχρι τῶν πεδινωτέρων χωρίων.

Ὡς ἐκτοῦ φόβου τούτου, ἐπῆλθεν ἀπραξία εἰς τὰς γεωργικὰς ἐργασίας, ὥχτο ἡ εὐκολία τῆς συναλλαγῆς, καὶ διὰ τοῦτο ὁ λαὸς ἐδυστύχει. Ἦ κατάστασις δὲ αὕτη ἐμελλε, κατὰ τὰ φαινόμενα, νὰ παραταῖ ἐπὶ μακρὸν χρόνον, διότι ὁ Μουχτάρ Κλεισούρας δὲν εἶχε σκοπὸν νὰ συγκρουσθῇ πρὸς τοὺς κλέφτας. Ἀλλ' ὁ Χρήστος Μηλιόνης, ὃν καὶ εἶχε καλὰ ταμπούρια εἰς τὰς κορυφὰς

τῶν βουνῶν, δὲν ἠγάπα νὰ μένῃ κεκλεισμένος ἐκεῖ ἐπ' ἀόριστον χρόνον. Ὁσημέραι ἡ ἔνδεια τοῦ λαοῦ καθίστατο δεινότερα, καὶ αὐτοὶ οἱ κλέφται ἐμελλον πιθανῶς ν' ἀπορήσωσι τῶν ἐπιτηδείων.

Οἱ λόγοι οὗτοι ἔπεισαν τὸν Χρήστον Μηλιόνην νὰ κάμῃ ἔξοδον...

Πρωῖαν τινὰ τοῦ Μαΐου ἐπανήλθον εἰς τὸ λημέρι τοῦ Χρήστου οἱ δύο μονόμαχοι, οὓς εἶχε στείλει πρὸς δύο ἡμερῶν ἵνα κατασκοπεύσωσιν. Ἦσαν δὲ οὗτοι ὁ Πετρίτης καὶ ὁ Ξυπνητήρας.

— Καὶ τί ἀγροικῆσατε; τοὺς ἠρώτησεν ὁ ἀρχηγός.

— Τίποτα, καπετάνο, ὅλο καὶ ζαγάρια, ἀπήνησεν ὁ Πετρίτης. Κανένας τους δὲν εἶνε χαίρικός.

— Τοὺς ζύγωσες καλὰ;

— Ὅλη μέρα τοὺς βίγλιζα. Κανένα χαλαλὴ ἀπ' αὐτοὺς δὲν εἶδα. Ὅλοι δουλάπια.

— Καὶ σὺ, Ξυπνητήρα;

— Τὰ ἴδια, καπετάνι μου. Δὲν εἶνε γιὰ ντουφέκι αὐτοῦνοι.

— Ἀκουσες τὸ βρόντο τους;

— Τὸν ἄκουσα· φοβίμικος κ' αὐτός. Κούφια ἔβαζε τὸ ντουφέκι. Τὴν μπαρούτη μὲ το φτερό.

— Καὶ τὰ κατατόπια τους, Πετρίτη;

— Τρεῖς ἀδρασκέλιαίς. Τὰς ἐκθέσεις ταύτας τῶν κατασκοπῶν του δὲν περιέμενε βεβαίως ὁ Χρήστος ὅπως ἀποφασίσῃ. Ἦ ἀπόφασις τῆς ἐξόδου ἀπὸ πολλοῦ εἶχε γείνει παρ' αὐτοῦ. Ἀλλ' ὅμως καὶ τὰ τόσον αἰσία πορίσματα τῶν παρατηρήσεων τῶν δύο τούτων κλεφτῶν δὲν τὸν δυσηρέτησαν.

Ἀφ' ἐσπέρας ἔδωκε διαταγὴν νὰ εἶνε ἐτοιμοὶ πρὸς ὁδοιπορίαν οἱ ἄνδρες τοῦ ἑμα τῇ ἀνατολῇ τῆς ἐξαστέρου Πούλιας.

ΚΑ'.

Ὅτε οἱ κλέφται εἶχον φθάσει εἰς τὰ σύνορα τῶν Τούρκων, εἰς τόπον καλούμενον Λαγκόδα, μόλις εἶχεν ἀνατεῖλῃ ὁ ἑωθινὸς ἀστὴρ. Ἦ δρόσος τῆς πρωῒας ἀπέσταζεν ἀπὸ τῶν φύλλων, καὶ ὁ ἀρχηγὸς ἔπεμψε πρὸς τοὺς Τούρκους πολέμου κήρυκα. Καὶ ὁ κήρυξ ἀπελθὼν πρὸς τοὺς Τούρκους εἶπε:—Μὲ στέλλει ὁ Μηλιόνης, ὅς πολεμήσωμεν. Καὶ ὁ ἀρχηγὸς τῶν Τούρκων, ὁ Μουχτάρ Κλεισούρας, ἀπήντησε:—Δέχομαι τὸν πόλεμον. Τὴν λέξιν ταύτην δὲν ἐξέφερεν ἀκεραίαν, ἡ ἡμίσεια ἔμεινεν εἰς τὸν λάρυγγα. Ἀκούσας τοῦτο ὁ Πάνος Μαυρομμάτης ὠχρίασε. Καὶ ὁ Μουχτάρ Κλεισούρας ἠρώτησεν αὐτὸν τί ἐφρόνει.

Καὶ ἐκεῖνος δὲν εἶχε τὴν δύναμιν ν' ἀπαντήσῃ.

Καὶ ὁ γέρον Τοπτσῆς (οὕτως ὀνομάζετο ὁ κήρυξ) ἐπέστρεψε πρὸς τὸν Χρήστον Μηλιόνην, ἀναπολῶν τὴν παλαιὰν νεότητά του, καὶ ζῆ-

ΤΙΜΩΡΙΑ ΟΡΝΙΘΟΚΛΕΙΤΟΥ

YHO N. FYZH.

λεύων τοὺς νεωτέρους. Διότι πάλαι ποτὲ ὁ Τοπτοῦς ἦτο πρωτοπαλλήκαρον τοῦ Γυρτάκη καὶ τοῦ Καλέμη, δύο περιβοήτων κλεφτῶν. Ἄλλ' ἤδη εἶχε γηράσει καὶ ἐξατέλει ἔργα κήρυκος. Τὴν πρῶταν ἐκείνην ὁ γέρον Τοπτοῦς ἐνθυμηθεὶς τοὺς παλαιούς χρόνους ἐστένυξε. Καὶ ἐπανελθὼν πρὸς τὸν Χρῆστον Μηλιόνην ἀνήγγειλεν ὅτι δέχονται τὴν μάχην οἱ Τούρκοι.

Ἡ πρώτη ἀκτίς τοῦ ἡλίου δὲν ἐπρόβαλεν ἀκόμη, καὶ ῥοδὶνῇ ἐφαίνετο ἡ πρόδρομος τοῦ φαινοῦ ἀστέρος ἀνταύγεια ἐπὶ τοῦ στερεώματος. Ὁ Χρῆστος Μηλιόνης διέταξε τοὺς ἄνδρας τοῦ νὰ ἐφορμήσωσι κατὰ τῶν ἐχθρῶν. — Ἀπερίγραπτος ὑπῆρξε ἡ πρώτη ὁρμή τῶν ἐπιτιθεμένων. Αἱ πρῶται τοῦ ἡλίου ἀκτίνες ἐφώτισαν τὰς πρῶτας τῶν ξιφῶν ἀναλυσθεὶς καὶ τὰ ἐωθινὰ τῶν ἀηδόνων ἥσματα ἐσίγησαν βωβανθέντα ὑπὸ τῶν πρῶτων τοῦ καρυοφυλλίου βροντῶν. Οἱ ῥύακες τοῦ αἵματος ἐρρευσαν παρὰ τὰς πηγὰς τῶν ὕδατων, καὶ αἱ σέμωγαι τῶν πιπτόντων ἀνεμύχθησαν μετὰ τῶν πνοῶν τοῦ ἀνέμου.

Ἡ πάλῃ μετ' ἀνεκφράστου ὁρμῆς ἀρχίσασα ἀμετάπτωτος ἐτηρήθη ἐπὶ δύο ὥρας. Οἱ ἄνδρες ἐκαῖνοι ἦσαν ἀκάματοι. Ὁ Χρῆστος Μηλιόνης ἡγεῖτο τῆς ἐφόδου, καὶ ἐπολέμει, ὡς συνείθιζε, μὲ διπλοῦν καρυοφύλλι, εἰς δὲ τῶν πιστοτέρων ἀκολούθων τοῦ ὀπισθεν τοῦ ἰσταμένου ἐγείμιζε τὸ ἐν καὶ παρελάμβανε τὸ ἄλλο, ἐκεῖνος δὲ τὸ ἐκένου καὶ τὸ ἐπέστρεφεν. Ὁ Σαῖτας ἐλόσσα, ἐφρούαττεν, ἔτριξε τοὺς ὀδόντας καὶ ἐπυροβόλει. Ὁ Πετρίτης ἐσκόπευε μετ' ἀπιστεῦτου δεξιότητος καὶ δὲν ἐσπευδεν, ἀλλ' ἐκύτταζε νὰ ἴδῃ ἂν ἐπέτυχεν ἡ βολή του. Ὁ Πευκόρραχος εἶχε φευθῇ κατὰ τὴν συνήθειάν του ὀπισθεν βράχου, καὶ ἐπυροβόλει ἀδιακόπως. Καὶ αὐτὲς ὁ Τοπτοῦς ἀπέδειξεν ὅτι δὲν εἶχε γηράσει παραπολύ. — Οἱ μονόμματοι κλίνοντες τὸ ἐν γόνυ πρὸς τὴν γῆν, ἐσκόπευσον, ἐβαλλον, ἐφόνευον. Ἡ θέσις, ἣν κατεῖχον οἱ ἐπὶ τοῦ λόφου Τούρκοι, προχείρως ὠχυρωμένη, δὲν ἦτο ἀρκούντως ἰσχυρά. Μετ' ὀλίγον ὁ Μουχτάρ Κλεισούρας διέταξε τὴν ὑποχώρησιν. Οἱ Τούρκοι δὲν ἦσαν πολλῶ πλείονες τῶν κλεφτῶν, ἀλλ' ὑπερεῖχον κατὰ τὴν θέσιν. Πολλοὶ αὐτῶν μετ' ὅλην τὴν ἀγέρωχον διαβεβαίωσιν τῶν δύο κατασκόπων τοῦ Μηλιόνη ἔδειξαν μεγάλην ἀνδρείαν. Ἄλλ' ἐκεῖνο, καὶ ὃ ἀσυγκρίτως ὑπερεῖχον οἱ κλέφται, ἦτο ἡ περὶ τὸ σκοπεῦν δεξιότης. Σπανίως τις τῶν μονομμάτων ἡστόχησε τοῦ σκοποῦ. Οἱ Τούρκοι ἔρριπτον ἴσως διπλασίας βολὰς ἢ ὅσας ἔρριπτον οἱ πολέμιοι, ἀλλὰ τὰ βόλια τῶν δὲν εὗρισκον τὴν ἀκρίβειαν οὐκ αὐτοῦ τοῦ κλέφτη, κατὰ τὴν φράσιν τοῦ Βαλαωρίτου.

Ὀλίγον ἔτι καὶ ἡ θέσις τῶν Τούρκων ἐμελλε νὰ κυριευθῇ ἐξ ἐφόδου ὑπὸ τῶν κλεφτῶν. Ἀλλὰ τότε ἀπροσδοκῆτως ἐπῆλθεν ὑποτροπὴ τις θάρρους τοῦ τῆς τάξεως τῶν ἀμυνομένων, εἰς τὴν μίαν τοῦλάχιστον κτέρυγα αὐτῶν, ἧς ἡγεῖτο ὁ γνω-

στός ἡμῖν Γιουσούφ Ἰβραήμ. Ὁ Ἀλβανὸς οὗτος κατῴρθωτο ν' ἀναρριπίσῃ τὸ θάρρος τῶν περὶ αὐτόν, καὶ οὗτοι γενναίως ἀντέσχον, οὐ μικρὰν ζημίαν προξενήσαντες εἰς τοὺς κλέφτας. Δυσχερὴς καὶ θραδεύα, ὡς φαίνεται, ἦτο πάντοτε ἡ ἐκβάσις τοῦ κλεφτοπολέμου. Ἐνὸς μὲν διήρκασε τῆς ἀντιστάσεως ταύτης τὸ σπένος, πολλοὶ τῶν ἑλλήνων μαχητῶν ἔπεισον. Ἀλλὰ τότε ὁ Χρῆστος Μηλιόνης ἐφρούαξε καὶ διέταξε κρατερὰν ἐφόδον. Οἱ κλέφται ἐφώρμησαν ἐκ τῶν προμαχόνων τῶν πανταχόθεν δὲ ὁρμήσαντες περιεκύκλωσαν τοὺς Τούρκους. Τότε ἐτράπησαν οὗτοι εἰς φυγὴν. Ὁ Χρῆστος διέταξε νὰ τοὺς καταδιώξωσι τὸ τουρκικὸν στράτευμα ἐσκορπίσθῃ εἰς τοὺς τέσσαρας ἀνέμους...

Ὅτε ἀνεπαύθησαν μικρὸν οἱ καταπεποννημένοι ἄνδρες, ὁ Μηλιόνης διέταξε νὰ μετρηθῶσι. Δεκαεννέα ἔλειπον. Τραυματῆται ἦσαν ἄλλοι τόσοι περίπου. Ἐκ τῶν ἐγκρίτων κλεφτῶν ἔπασον ὁ Σαῖτας, ὁ Ξυπητήρας, ὁ Πετρίτης καὶ ὁ Γκαβόχνης. Ὁ δὲ γηραιὸς Τοπτοῦς ἔκειτο δεινῶς τετραυματισμένος.

Τὰς ἀπωλείας τοῦ ἐχθροῦ ὑπελόγιζεν ὁ Μηλιόνης εἰς τὸ ἥμισυ σχεδὸν τοῦ κατὰ προσέγγισιν ἀριθμοῦ τῶν, ἦτοι εἰς ἐξήκοντα. Τούρκοι νεκροὶ εὗρήθησαν εἰς τὰ πέριξ κείμενοι περὶ τοὺς πεντήκοντα καὶ τούτων οἱ πλείστοι ἔκειντο ἐπίστομα, ὡς νὰ ἤθελον ν' ἀπευθύνωσι πρὸς τὸν Ἀλλάχ τὸ τελευταῖον ραμάζι. Εὐτυχῶς οἱ νεκροὶ ἐκ τῶν κλεφτῶν εὗρήθησαν ὅλοι ἀκέραιοι, καὶ οὐδενὸς τὴν κεφαλὴν εἶχον προφθάσει ν' ἀποκόψωσιν οἱ Τούρκοι. Ἐὰν τοιοῦτό τι συνέβαιεν, ὁ Μηλιόνης ἦτο ἑτοιμος νὰ διατάξῃ δευτέραν καταδίωξιν, ὅπως ἀποσπάσῃ τὰς κεφαλὰς τῶν συντρόφων του ἀπὸ τῶν χειρῶν τοῦ ἐχθροῦ, σώζων αὐτὰς ἀπὸ τῆς ὕδρευς. Ἀκολούθως οἱ κλέφται ἐκάρθυσαν τοὺς νεκροὺς τῶν μετὰ πάσης τιμῆς, καὶ δώδεκα τελευταῖοι πυροβολισμοὶ ἀντήχησαν εἰς τὰ ἔρη πρὸς τιμὴν τῶν πεσόντων.

ΚΒ'.

Ὁ Χρῆστος Μηλιόνης ἐξέφερε φοβεράν κραυγὴν μακρίας καὶ ἀγανακτήσεως.

— Ὁ θεὸς κ' ἡ γῆ δὲν τὸ βαστάξ, ἀνέκραξεν ἐμένα, ἐμένα τὸν ἀδελφοποιτό σου; ...

Ὁ Τούρκος ἔμεινεν ἄφωνος, καὶ δὲν ἤξευρε πῶς νὰ δικαιολογηθῇ.

Ὁ Χρῆστος δὲν κατεδέχθη, νὰ τὸν ἐπιπλήξῃ περισσότερο, ἀλλὰ τῷ εἶπεν.

— Ἐμπρός τὰ ντουφέκια.

— Βίμαι ἑτοιμος, ἀπήντησεν ὁ ἄλλος.

Ἦτο ὁ Τούρκος Σουλεϊμάνης, ὃν εἶχον λαβεῖ ἀφορμὴν νὰ ἐπαινέσωμεν εἰς τὰς σελίδας τῆς διηγέσεως ταύτης. Ἀλλὰ τὰ ὅρια τῆς ἀρετῆς καὶ τῆς κακίας εἶνε τοσοῦτον δυσδιάκριτα ἐν τῇ ἀνθρωπίνῃ φύσει, ὥστε οἱ νεώτεροι ἐκ τῶν φιλοσοφούντων εἶχον δικαίον ν' ἀνακηρύξωσιν ὡς ὅλοι

ἀνωφελῆ καὶ αὐτὴν τὴν ψυχολογίαν κατόπιν τῆς μεταφυσικῆς. Ὁ Σουλεϊμάνης ἦτο ἀπὸ παλαιοῦ χρόνου πιστὸς φίλος τοῦ Χρήστου Μηλιόνη. Ἡδύνατο αὐτὸς νὰ τῷ ἐμπιστευθῇ τὰ πάντα καὶ αὐτὴν τὴν τιμὴν του, τόσῃ ἐμπιστοσύνην εἶχεν εἰς τὸν Τοῦρκον ἐκεῖνον. Ὁ Χρήστος εἶχε πείσει ἀγράμματόν τινα ἱερέα νὰ τοὺς περάσῃ διὰ τῆς ἁγίας ζώνης, ἥτοι ν' ἀναγνώσῃ ἐπ' αὐτῶν τὰς εὐχὰς τῆς ἀδελφοποιίας. Ἐλεγόν τινες ὅτι ὁ ἀγαθὸς ἱερεὺς ποτὲ δὲν ἠδύνατο νὰ πεισθῇ ἂν δὲν τὸν ἠπείλει ὁ Χρήστος Μηλιόνης. Εἶνε ἀληθές ὅτι τοιοῦτον παράδειγμα ἀδελφοποιίας μετ' ἀλλοθρήσκου ἦτο ἀνῆκουστον ἴσως εἰς τὰ χρονικά. Ξενίαι καὶ φιλίας δεσμοὶ ἦσαν συχνότατοι μετὰ τῶν Ἑλλήνων καὶ Τουρκαλβανῶν. Ἀλλ' ἡ μετ' αὐτῶν ἀδελφοποιία ἐνομίζετο ἀνότιον. Οἱ δογματικοὶ τῆς ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας ἀπεκήρυκτον καὶ κατεδίκιζον τὸ ἔθιμον τοῦτο καθόλου, καὶ μεταξὺ χριστιανῶν. Ἡ θεία, ἔλεγον εὐστόχως οἱ οὕτω συλλογισμένοι, ἡ θεία μιμᾶται τὴν φύσιν. Ἡ δὲ φύσις δὲν παράγει ἀδελφούς, ἀλλ' υἱούς. Οἱ γονεῖς σας δύνανται νὰ σᾶς προσποιώσιν ἀδελφούς διὰ γονιμῆσεως ἢ δι' υἱοθεσίας. Σεῖς αὐτοὶ ὅμως ἀδελφούς δὲν δύνασθε νὰ πλάσῃτε.

Ἐντούτοις ὁ Χρήστος Μηλιόνης δὲν εἶχε λάβει ἀφορμὴν νὰ μεταμεληθῇ διὰ τὴν μετὰ τοῦ Σουλεϊμάνη ἀδελφοποιίαν. Ὁ Τοῦρκος οὗτος ἦτο πιστὸς καὶ ἐνθέρμος φίλος. Ἀλλὰ φεῖ! Δὲν ἦτο καὶ χρημάτων κρείττων, ὥς ἀπεδείχθη ὕστερον. Ἐπὶ μακρὸν χρόνον ὁ Μουχτάρ Κλεισοῦρας ἔμελλε νὰ περιφέρηται πρὸς φανταστικὴν καταδίωξιν τοῦ Χρήστου Μηλιόνη. Εἶχεν ἀναβῇ δις ἡδὲ ὅλους τοὺς λόφους τῆς Ἀκαρνανίας, εἶχε διαβῇ δις ὅλας τὰς κοιλάδας αὐτῆς. Καὶ μόνον εἰς τὴν θέσιν Ζυγουριᾶν δὲν εἶχε ποτε πλησιάζσει. Ἡ μονοτονία αὐτῆς τῆς καταδιώξεως ἐπ' ὀλίγον μόνον διεκόπη, διὰ τῆς ἀπροόπτου ἐπιθέσεως αὐτοῦ τοῦ Μηλιόνη, ἣν διηγῆθημεν ἐν τοῖς ἔμπροσθεν. Ἀλλ' οἱ Τοῦρκοι βαρέως φέροντες ὥσπιν ἔπαθον φθοράν, ἦσαν ἀπαρηγόρητοι, καὶ ἐγγύζον κατὰ τῶν αἰωνίων ἀναβολῶν τοῦ Κλεισοῦρα. Τότε οἱ συνετώτεροι τῶν ἡγᾶδων τῆς Ἀκαρνανίας, οἵτινες ἦσαν, ὥς πάντοτε συμβαίνει, οἱ πλουσιώτεροι, ἔστησαν συμβούλια... ἔλυσαν τὰ βαλάντια. Εὐρέθη δὲ καὶ ἄνθρωπος ἐπιτήδειος εἰς τὰς διαπραγματεύσεις, ὅστις ἔπεισε τὸν Σουλεϊμάνην, αὐτὸν τὸν πιστὸν φίλον τοῦ Χρήστου Μηλιόνη, ν' ἀπέλθῃ πρὸς τὸν κλέφτην ὥς ἀπεσταλμένος, ἀπόρρητον ἔχων ἐντολήν νὰ τὸν δολοφονήσῃ.

Ὁ ἀπονήρευτος κλέφτης ὑπεδέχθη τὸν Τοῦρκον μὲ ἀνοικτὰς ἀγκάλας. Ἦνοιξε πρὸς αὐτὸν τὴν καρδίαν του, ἐξέτεινεν ὑπὲρ τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ τὴν σκηνὴν του, παρέθηκεν αὐτῷ τὴν λιτὴν τράπεζάν του, διέταξε τὸν Τσιντζούραν, τὸν ἀοιδόν, νὰ τραγουδήσῃ ὅλα τὰ ᾠσματα ὅσα εἴξευρε, πλὴν

τῶν ἠρωϊκῶν. Ἡ πλὺσσα ἐτελείωσε δώδεκα κύκλους περὶ τοὺς συνδαιτυμόνας, ἀπὸ χειρὸς εἰς χεῖρα μεταβαίνουσα, ὁ ξεκιζόμενος ἠδύμνησεν, ἐφαιδρύνθη, κατενόησεν, ἐσχυρῶς πασε.

— Τί ἔχεις, Σουλεϊμάνη; τὸν ἐρωτᾷ ὁ Χρήστος; τί ἔπαθες, βλάμη;

— Τίποτε, βλάμη μου, ἀπήντησεν ὁ Ἀλβανός, καὶ θυμώθηκα.

— Πιέ, νὰ τὸ ξεχάσῃς, εἶπεν ὁ Χρήστος. Ὁ Σουλεϊμάνης ὑπήκουσεν, ἀλλ' ἡ ὀμίχλη τῆς κατηφείας δὲν παρήλθεν ἀπὸ τῆς μορφῆς του.

Ὁ Χρήστος δὲν τὸν ἠρώτησε τὸ δεύτερον, ἀλλ' εἰς τῶν δαιτυμόνων, ὁ γέρον Τοπτσῆς, ὅστις πρὸ ὀλίγου ἐθεραπεύθη ἐκ τῶν τραυμάτων του (εἶχον παρέλθῃ δύο σχεδὸν μῆνες ἀπὸ τῆς ἐν Λαγκόθῃ συμπλοκῆς) εἶχε συλλάβει ὑπονοίας, καὶ κατὰ πτερεὺς τὸν Τοῦρκον διὰ τοῦ ἐτέρου τῶν ὀφθαλμῶν.

— Κἄτι ἤθελαν νὰ τοῦ πῶ τώρα, ἐψιθύριζε καθ' ἑαυτὸν, ἀλλὰ θὰ μὲ πῇ κουτόν.

— Τί μου μωροῖς, γέρο Τοπτσῆ; εἶπεν ὁ Χρήστος.

— Τίποτε, καπετάνο, ἀπήντησεν ὁ γέρον Τοπτσῆς, ἀπεφάσισε νὰ μὴ σκέπτηται πλέον τίποτε. Εἰς τὴν ἀπόφασιν ταύτην θαυμασιῶς συνέτεινεν ἡ πλὺσσα, ἥτις εὐρίσκετο εἰς τὸν δέκατον καὶ τρίτον γύρον τῆς.

Μόνοι ἐκ τῶν συνδαιτυμόνων δὲν ἔπινον ὁ Χρήστος Μηλιόνης καὶ τινες ἄλλοι τῶν κλεφτῶν τηροῦντες τὴν περὶ νηφαλιότητος σεπτήν εἰς τὰς τάξεις τῶν βήτρων. Ἡ ἀρχαία τῶν κλεφτῶν πεῖρα ἐδίδασκεν αὐτοὺς ὅτι, ὅσῳ κλέφτης ἔπαθέ τι κακόν, ἔπαθε τοῦτο κατόπιν ἀμέτρου οἰνοποσίας, ἢ ἕνεκα ἄλλης ἁμαρτίας. Ἐντούτοις καὶ αὐτὸς ὁ Σουλεϊμάνης, ὅσον καὶ ἂν ἡλευθερίαζε περὶ τὴν τήρησιν τῶν ἐντολῶν τοῦ Κορανίου, δὲν ἦτο ὅμως ἄλλοτε ἀκρατὴς οἰνοπότης, ὅσον ὁ Χρήστος Μηλιόνης εἴξευρεν. Ἀλλὰ φαίνεται ὅτι σήμερον καὶ ἐνθυμεῖτο, εἶπε.

Κἄτι ἐνθυμεῖτο τῷ ὄντι. Ἐνθυμεῖτο τὸ πλῆρες χρυσοῦ βαλάντιον δι' οὗ εἶχε διαφθερῇ παρὰ τῶν ὁμοθρήσκων του, ὑποσχεθείς νὰ φονεύσῃ τὸν φίλον του Χρήστον Μηλιόνην.

Μικρὸν ἀκόμη καὶ ὁ Σουλεϊμάνης τοσοῦτον εἰσεσκότισθη ὑπὸ τοῦ αἵνου, ὥστε ἤρχισε νὰ κλαίῃ μὲ ἀληθὴ δάκρυα.

— Τί ἔχεις, βλάμη; τῷ λέγει πάλιν ὁ Χρήστος.

— Σῆκω, πᾶμε νὰ σοῦ πῶ, ἀπήντησεν ὁ Ἀλβανός.

Καὶ ἐπορεύθησαν κατὰ μόνους ἀμφοτέρω. Ἐκεῖ ὁ Χρήστος Μηλιόνης ἔμελλε ν' ἀκούσῃ τὴν ἀλλόκοτον ἐκείνην ἐξακολούγησιν, ἣν οὐδ' εἶχε φαντασθῇ ποτὲ εἰς τὴν ζωὴν του. Ὁ Σουλεϊμάνης τῷ ὁμολόγησεν ὅτι ἦτο βαλμένος νὰ τὸν σκοτώσῃ.

Τότε ὁ Χρήστος; Μηλιόνης ἐξέπεμψε τὴν μακρινὰ ἐκείνην κραυγὴν:

— Ὁ Θεὸς καὶ ἡ γῆ δὲν τὸ βαστά! Ἐμένα, τὸν ἀδερφοποιτὸ σου!

ΚΓ'.

Καὶ τὸ πρῶτον κίνημα αὐτοῦ ὑπῆρξε ν' ἀρπάσῃ τὸ τουφέκιον. Ἐντούτοις ὁ Σουλεϊμάνης ἔπενεν εἰς τὸν τράχηλόν του καὶ τὸν ἰκέτευεν...

Οἱ κλέφται ἰδόντες ἐκ τοῦ ἀπέναντι, ἔσπευσαν νὰ ἐλλῶσι πρὸς τοὺς. Καὶ οὐδεὶς ἐπρόφερε λείψιν, τὰ διασταυρούμενα βλέμματα μόνον ἠρώτων τί συνέβαιναν.

Δὲν ἐτόλμησαν νὰ πλησιάσῃσι πολὺ πρὸς τὸ τὸ σύμπλεγμα, ἐκ σεβασμοῦ πρὸς τὸν ἀρχηγόν των. Μίαν λέξιν ἤκουσαν μόνον, ἣν ἐπρόφερε μεγαλοφώνως ὁ Χρήστος Μηλιόνης.

— Φεύγα! Τί κάθεται;

Ἀλλ' ὁ Σουλεϊμάνης ἐπέμενεν, ὠμίλει σιγά, καὶ καθικέτευε τὸν Χρήστον. Αἱ λέξεις δὲν ἠκούοντο, ἀλλ' ἂν τις τῶν παρόντων εἰς τὴν σκηνὴν ἐγένωσκε τί εἶχε συμβῇ, καὶ ἔδωκε τὴν ἐκφρασὴν ταύτην τοῦ προσώπου του, θὰ ἠδύνατο ὥς ἔγγιστα νὰ ἐρμηνεύσῃ οὕτω τὰ λεγόμενα. Ἄπῳς νὰ γυρίσω εἰς ἐκείνους ποῦ μ' ἔστειλαν; Ποῦ νὰ πάγω νὰ ζήσω; Σκότωσέ με καλλίτερα. Ἢ προσκύνῃς μὲ τὸ καλόν, ἢ σκότωσέ με.

— Ἐγὼ! ἐγὼ νὰ προσκυνήσω! ἀπήντησεν ὁ Χρήστος Μηλιόνης. Ἐγὼ νὰ προσκυνήσω τοὺς Τοῦρκους;

— Θὰ σὲ κάμουν δερβένχα, ἀπήντησεν ὁ Σουλεϊμάνης. Θὰ σὲ κάμουν πρῶτον καπετάνο εἰς ὅλα τὰ χωριά.

— Νὰ μὴν τὸ ξαναπῇς αὐτό, ἀνέκραξεν ἀγρίως ὁ Χρήστος, εἰ δὲ μὴ, σ' ἐφαγα...

Καὶ ἀποθνήσκας ἀπὸ τοῦ στήθους του τὸν Σουλεϊμάνην, ἐχώρησεν ὀπίσω δύο βήματα, καὶ ἐφαίνατο ἑτοιμὸς νὰ ὀρμήσῃ κατ' αὐτόν.

— Ἐίσαι προδότης! ἔκραξε πρὸς αὐτόν.

— Ἐγὼ θῆκα, ἐψιθύρισεν ὁ Σουλεϊμάνης, συνάπτων τὰς χεῖρας.

— Μὴ φοβάσαι, εἶπεν ὁ Χρήστος, δὲν θὰ σὲ χαλάσω ἀποχεριοῦ, ὅπως σοῦ ἔπρεπε· μαζύ σου θὰ χτυπηθῶ. Φέρτε τὰ καρυσφυλλία δ' αὐ, ἔκραξε πρὸς τοὺς κλέφτας.

Ἐκεῖνοι ὑπήκουσαν, ἀλλὰ δύο ἢ τρεῖς ἐξ αὐτῶν παρουσιάσθησαν πρόθυμοι νὰ μονομαχήσωσιν ἀντὶ τοῦ ἀρχηγοῦ πρὸς τὸν Σουλεϊμάνην.

Τοιαύτην προσφορὰν δὲν ἠδύνατο ὁ ἀρχηγὸς νὰ δεχθῇ. Τούναντιον εἶχεν ἀπόφασιν αὐτὸς νὰ μονομαχήσῃ. Ἀλλ' ὁ Σουλεϊμάνης ὅστις ὥς ἐκ τῶν συμβάντων τούτων, εἶχεν ἀνανέψῃ ἐκ τῆς μέθης ᾗδ', ἐτόλμησε νὰ προτείνῃ μίαν ἀντίρρῃσιν.

— Ἀφοῦ βρισκομαι στὰ χερίά σου, εἶπε, ποῖός μου ἀποκρίνεται πῶς θὰ μὲ ἀφήσουν νὰ

φύγω οἱ σύντροφοί σου, ἂν τύχῃ καὶ σὲ σκοτώσω;

Ἡ παρατήρησις αὕτη ἐφάνη εὐλογος εἰς τὸν Χρήστον Μηλιόνην. Προσκαλέσας τοὺς προκρίτους τῶν κλεφτῶν του εἶπεν αὐτοῖς:

— Ἐλᾶτε, παιδιά, ν' ἀμύσεται 'στὸ σπαῖλ καὶ 'στὸ σκυρό, νὰ τὸν ἀφήσετε νὰ φύγῃ, ἂν μὲ σκοτώσῃ.

Οἱ κλέφται θεωρήσαν ἀλλήλους ἀπορηματικῶς. Οὐδεὶς ἦτο πρόθυμος νὰ κάμῃ τὴν ἀρχήν. Οὐδεὶς ἐκινήθη.

Ὁ Χρήστος Μηλιόνης τοὺς ἐπέκληξε.

— Κανένας σας δὲν κρένει; βοῦθα σᾶς ἐπίασε!

Τέλος ὁ Τοπτσῆς, καὶ μετ' αὐτὸν ὁ Πευκόρραχος, διαμαρτυρήθησαν.

— Ἐγὼ δὲν ἀμύνω.

— Μὴτ' ἐγώ.

— Ὅντας σκοτώθῃς ἐσύ, καπετάνο, εἶπεν εὐστόχως ὁ γηραιὸς Τοπτσῆς, κανένα κουμάντο δὲν ἔχουμε, καὶ τότε ποῖός θὰ ἐμποδίσῃ τὰ παλληκάρια;...

— Ἀπὼν ἐσένα καὶ τὸν Πευκόρραχον 'στὸ ποδάρι μου, ἐπέμεινεν ὁ Χρήστος· οἱ δύο σας πρέπει νὰ μοῦ ὑποσχεθῇτε ὅτι δὲν θὰ ἀφήσετε νὰ τὸν βαρύνουν.

Οἱ δύο κλέφται συνεκινήθησαν καὶ ἔσαν τοι σάζοντες.

— Καὶ ἂν ἐσεῖς δὲν φανῇτε ἄξιοι, προσέθηκεν ὁ Μηλιόνης, ἀφήνω 'στοὺς Τσεκουραίους κατάραι νὰ σᾶς πάρουν τὸ καπετανάτο, καὶ νὰ σᾶς πολεμήσουν, ἂν δὲν φυλάξετε τὴν διαθήκην μου.

Τότε ὁ Τοπτσῆς καὶ μετ' αὐτὸν ὁ Πευκόρραχος, κατηφεῖς καὶ τελλιμμένοι, ἔτειναν τὴν χεῖρα ἐπὶ τοῦ ξίφους, καὶ ὤμωσαν ν' ἀφήσωσιν τὸν Σουλεϊμάνην ἐλεύθερον, ἂν ἐφύνευε τὸν προσφιλεῖ ἀρχηγόν των.

ΚΔ'

Εἰς τὸ χωρίον Πευκάκια, ὅπου εἶχε καταφύγει ἡ Βάσω, ἀπῆλθεν ὁ Νίκος τὴν ἐπαύριον, καὶ διηγῆθη μετὰ δακρύων τὸ σπαραξικάρδιον τέλος τῆς ἱστορίας ταύτης. Ὁ ἠρωϊκὸς πρόμαχος τῆς Ἀκαρνανίας δὲν ἦτο πλέον μετὰ τῶν ζώντων.

Ἀλλὰ καλλίτερον παντός ἄλλου διηγούνται τὴν ἐκθῆσιν τῆς πάλης οἱ δύο στίχοι τοῦ ἠρωϊκοῦ ᾠσματος:

Μὲ τὸ τουφέκι τρέχανε, ἕνας νὰ φάῃ τὸν ἄλλο.
Φωτιᾶν ἐδῶκαν στὴ φωτιὰ πέφτουν κ' οἱ δύο στὸν [τόπο.

Καὶ οὕτως, ὅτε προδότης τῆς φιλίας καὶ ὁ ἀπαρμόμιλλος μαχητὴς τῶν ὀρέων ἔσχοι κοινὸν τὸν πότμον, καὶ ἐβρέξαν διὰ τοῦ αἵματός των τὸ αὐτὸ ἔδαφος.

Σκοτεινὴν τινα νύκτα τοῦ αὐτοῦ μηνὸς ὁ Κώστας μετὰ τῆς γυναικὸς καὶ τῶν τέκνων του, ὁ

Νίκος καὶ ἡ Βάσω, μὴ βλέποντες ἑαυτοὺς ἐν ἀσφαλείᾳ, κατῴρωσαν νὰ φύγῃσι καὶ διεπεραιώθησαν εἰς Λευκάδα. Ὅπως συγχωρήσῃ ἡ Κώστας τὸ ἡμάρτημα, ἢ μᾶλλον τὸ ἀτύχημα, τῆς θυγατρὸς του, ἐδόθησε νὰ μεταβιβάσῃσι πρὸς αὐτὸν αἱ ὑστάται παραγγελίαι τοῦ Χρήστου Μηλιῶν, δι' ὧν ἐγίνετο ἐγγυητὴς ὑπὲρ τῆς ἀναδεκτῆς του. Ὁ δὲ Νίκος οὐδεμιᾶς παρακαλῆσεως ἀνάγκην εἶχεν ἵνα συγχωρήσῃ. Μετὰ ἕξ μῆνας λήξαντος τοῦ πένθους, ὅπερ ἔφερεν ἡ νεᾶνις διὰ τὸν νεκρὸν τῆς, ἐτελέσθη ἐν Λευκάδῃ ὁ γάμος.

Τὴν αὐτὴν συγκινητικὴν ὁμῶς δὲν ἔδειξε καὶ ὁ ἀπαγωγὸς τῆς Βάσως πρὸς τὴν μαύρην, τὴν δύσμοιρον Φατιάν. Χωρὶς νὰ ἐννοήσῃ τί ἔπταιε, κατεβιβάσθη ζωῶσα εἰς βαθὺ φρέαρ, καὶ ἐκεῖ εὗρε σκληρὸν τὸν θάνατον μετ' ὀλίγον χρόνον καὶ αὐτὸς ὁ Χαλὴλ ἀγᾶς ἐδολοφονήθη ὑπ' ἐνὸς τῶν ὁμοθρήσκων του.

Ἦν τῶν συντρόφων τοῦ Μηλιῶν, οἱ πλεῖστοι ἠκολούθησαν μετὰ τὸν θάνατόν του τοὺς Τσεκουραίους, καὶ διέπρῃσαν εἰς πολλὰς συμπλοκάς. Ὁ γέρον Τσιπτσῆς ἐκίον παρητήθη τὴν ἀρχηγίαν, ὁμοίως καὶ ὁ Πευκόρραχος, ἐκαῖνος μὲν ὡς λίαν προσδύτης, οὗτος δὲ ὡς ἄγαν δυσκίνητος.

Περὶ τοῦ Καμπόσου οὐδὲ λέξις ποτὲ ἠκούσθη, οὐδ' ἐμαθὲ τις τί ἀπέγινε.

Α. ΠΑΠΑΔΑΜΑΝΤΗΣ

Η ΚΕΡΚΥΡΑ ΕΝ ΕΤΕΙ 1836

Συνέχεια τοῦ προηγουμένου φύλλον.

Πλὴν τοῦ Ἀνδρέου Μουστοξύδου καὶ τοῦ Κωνσταντίνου Ἀσπιῶ, τῶν κορυφαίων τῆς Κερκύρας φιλολόγων, ἐγνώρισα καὶ ἄλλους πολλοὺς τῶν ἀκαδημαϊκῶν πολιτῶν. Οἱ πλεῖστοι τῶν ἐνταῦθα σπουδάζοντων ἀνέκρουσαν εἰς τὴν Ἰόνιον πολιτείαν, οἱ δὲ λοιποὶ ὀλίγοι κατὰγονται ἐκ τῶν γειτονικῶν ἐπαρχιῶν τοῦ βασιλείου, καὶ οὗτοι θεωροῦσι τὴν ἐν Κερκύρᾳ ἀκαδημαίαν οὐχὶ ὡς τι αὐταρκὲς καὶ τέλειον διδασκῆριον, ἀλλὰ μᾶλλον ὡς πρόδρομον διὰ τὰ πανεπιστήμια τῆς Γερμανίας ἢ πρὸς διαμονὴν ἐν Παρίσι. Καὶ ἐν μὲν προτέροις χρόνοις οἱ ἐξ Ἑλλάδος φιλεπιστήμονες μετέβαινον ἐνταῦθεν εἰς τὰ ἰταλικά πανεπιστήμια, εἰς Πάδουαν καὶ Πισαν, ἀλλὰ τώρα ἡ φήμη τῆς γερμανικῆς ἐπιστήμης ἐταπεινώσε λίαν τὴν περὶ τῶν ἰταλῶν ιδίαν. Ἀλλ' οἱ Ἑπτανήσιοι δὲν διαπνέονται ὑπεράγαν ὑπὸ τοῦ πρὸς τὸν βορρᾶν πόδου τοῦτου, ἀρκοῦνται δὲ διακούμεντοι ἐν Κερκύρᾳ τὰ ἐν τῷ προγράμματι περιλαμβανόμενα μαθήματα, ὅπως κατόπιν διαβιῶσασιν ἐν τῇ πατρίδι νήσῳ, ὡς ὑπάλληλοι, δικηγόροι ἢ ἰατροί. Ἐν αὐτοῖς εὗρον πολλοὺς μετ' ἀγάπης διατρέβοντας περὶ τὴν γλῶσσαν καὶ φιλολογίαν τῶν Ἀγίων προστατῶν, λαλοῦντας εὐχερέστατα τὴν

ἀγγλικὴν καὶ ἔχοντας ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ αὐτῶν τὸν Σαϊκσπείρον, Βύρωνα, Βάλτερσκοττ, Σέλλεϋ, καὶ ἄλλους ἄνδρας τοῦ βρεττανικοῦ Παρνασσού.

Σὺν τοῖς ἄλλοις ἐγνώρισα Κερκαλλῆνά τινα, προσηνὴ νεανίαν μεταβάλλοντα ἐν τρυφερῇ ἡλικίᾳ εἰς Ἀγγλίαν καὶ αὐτόθι ἀνατραφέντα, ἀλλ' ὅμως οὐδαμῶς ἐκ τούτου ἀποβαλόντα τὴν πρὸς τὴν γενέτειραν ἀφροσύνην. Μετὰ τούτου εἶχον συμφωνήσει νὰ διατρέξωμεν ἑπιπτοι τὴν νῆσον ἐφ' ᾗ ἐξήλθομεν φαιδρὰν τινα ἐαρινὴν πρωΐαν διὰ τῆς βασιλείου πύλης (Porta reale) ὅπως ἀναζητήσωμεν ἵππους. Ἐκεῖτο δ' ἐκεῖ οὐ μακρὸν ἐν τῷ βάθει κήπου καλύβῃ, εἰδυλλιακῶς μικρὰ καὶ γραφικῶς ἐτοιμώροπος, ὑπὲρ ἣν ἐκασμῶς συνεκάμπτοντο δύο ὑψηλαὶ καστανεῖαι, ἐλαφρῶς πειόμεναι ὑπὸ ὁροπερῶν ζεφύρων. Ἐπιρθεὶς δὲ τῆς βρουσκεπτοῦς στέγης, ἐφ' ἧς ἐκυμαίνοντο ποῦ καὶ ποῦ ἄνθη περικαλλῆ, ἐξήπλοῦτο κισθὸς εὐθαλὲς ποικίλᾳ διαγράφῃ σχημάτια καὶ διὰ μὲν τῆς ἐτέρας τῶν μυριοδακτύλων αὐτοῦ χειρῶν δραττόμενος τῶν ὑποκλινῶν κλάδων, διὰ δὲ τῆς κρεμαννυμένης κάτω τῆς ἐσχατιᾶς τῆς στέγης ἀπτόμενος ἀτημελήτως τῶν ἀπὸ τῆς γῆς φουρμῶν λειριῶν. Τὸ πᾶν ἐχλόαζε καὶ ἔβαλλε περὶ τὸν αἰθίσκον. Ὅπισθεν λογιώδους αἰμασιᾶς κιναρῶν ἠπλοῦντο κράμβαι θαλαραῖ· ἐδῶ μὲν ἔβαλλον νεαροὶ θρίδακες, ἐκεῖ δ' ἀπῆστραπτε πολυποίκιλος τῆπης ἀνθίων καλλιχρόων, ἐνθα δὲ ἡ σκαπάνη δὲν ἔχει ἐργασθῇ, ἐφύοντο μύρτοι καὶ ῥοδαὶ καὶ ῥοαὶ, ὑπ' ἃς ἐκρύπτοντο ἄνθη χαμαικεράσων· πέραν δ' ἀτάκτως ἐβλάστανον αἱ ἐλαῖαι μεσταὶ ὠρίμων μελανῶν καρπῶν, διὰ δὲ τοῦ κήπου παγνὸς ἔπνεεν ἡρεμῶς ψίθυρος πρᾶων ἀνέμων καὶ ἤχει φαιδρὸν καλὰ δῆμα τῶν πτηνῶν. Ἐστημεν ἐκεῖ μακρὸν καὶ ἐθεώμεθα, εὐφραϊνόμενοι ὅτε μὲν ἐπὶ τῇ θάλᾳ ἄνθους τινάς, ὅτε δ' ἐπὶ δένδρῳ, ἕως τέλους ἔφθασε πρὸς ἡμᾶς διὰ φυλλοσκεπτοῦς διαδρόμου ῥαδινὴ κόρη, φέρουσα ἐπὶ κεφαλῇς ἀρχαιοπρεπῇ ὑδρίαν οἶαν ἔφερον ἡδὴ αἱ γυναικες τῶν Φαιάκων. Μαθοῦσα δὲ τί ἐζητούμεν ἔθηκε κατὰ γῆς τὴν ὑδρίαν μειδιῶσα καὶ ἐξήγαγεν ἐκ τοῦ οἰκίσκου δύο εὐσώμα ἱππάρια, κτήνη οὕτω κομψὰ ὥστε οὐδεὶς ἤθελε φαντασθῇ νὰ τὰ ζήτησῃ ὅπισθεν τῶν διεργαζομένων τοίχων τῆς πτωχικῆς ἐκείνης καλύβης. Ἐπειτα δ' ἐκόμισε εὐσταλῇ ἀγγλικῇ ἐπιππία παρῆχοντα ἀνάπαυσιν, ἣν εἶχον κατ' ἀνάγκην λησμονήσει ἐν Ἑλλάδι, ἐνθα τὸ ἐπιππιν εὐρίσκεται ἐν ἀρχηγεσίᾳ τοῦ ἱππείως ἐδραζομένου ἐπὶ ἐνοχλητικῶν τουρκικῶν σαγμάτων. Ἐπιβάντες δὲ τῶν ἱππῶν καὶ πλήξαντες αὐτοὺς ἐκινήσαμεν αὐτοὺς εἰς ταχὺν τριποδισμόν.

Ἀπὸ τῶν κυλῶν τῆς Κερκύρας ἀγαυοὶ πρὸς ἀπάσας τὰς διευθύνσεις τῆς νήσου αἱ ἀρισταὶ τῶν ὁδῶν, κατὰ τὴν γνώμην τῶν νησιωτῶν τὸ πο-

λυτιμότερον τῶν ἀγλῶν ὅσα θείλουσιν εἰς τὴν ἀγγλικὴν προστασίαν. Ἐξελεξάμεν κατὰ πρῶτον τὴν ἔχουσαν πρὸς μικρὰν μονὴν, κειμένην παρὰ τὴν ὁδὸν οὐ μακρὰν τῆς πόλεως, ἐν ᾗ κείται ἡ κόνις τοῦ κυβερνήτου Καποδιστρίου, ἣν οἱ συγγενεῖς τοῦ μετεκώμισαν ἐκ Ναυπλίου. Ἀκούσας τοῦ κτύπου ἡμῶν ἠνέμοξε τὴν θύραν μοναχὸς τις, καὶ εἰσήλθομεν εἰς στενὴν αὐλήν, περιστευχίζομένην ὑπὸ τοίχων καταρρέοντων καὶ σκιαζομένην ὑπ' ὀλίγων πυκνοφύλων δένδρων. Μικρὸν ἐκκλισίδιον πρὸςκαίται τῷ ἡρώμῳ τούτῳ χώρῳ, ὀλίγον τι μόνον φωτισόμενον, ψυχρὸν, καλοῦν εἰς προσεσχύν. Ὅπισθεν δὲ τοῦ ἀγίου βήματος ἐν φαντασματικῇ παρεκκλησίᾳ καίται ὁ τάφος ἐν ἔξη-τοῦμεν, παρ' αὐτῷ δ' ἄλλος κρύπτων τὰ ὅσα ἐτέρου πρότερον θανόντος μέλους τῆς αὐτῆς οἰκογενείας. Ὁ τοῦ κυβερνήτου ἀποτελεῖται ἐκ λίθου ἀπλοῦ, λευκοῦ, ὀρθίου, ἐφ' οὗ εἶνε ἐπιγεγραμμένον τὸ ὄνομα τοῦ.

Ἐξήκολούθησαμεν τὴν ἱππηλασίαν. Συνηγόμεν πολλοὺς χωρικοὺς, ἄνδρας ἡλιοκαεῖς, λιποσάρχους, μετρίους τὸ ἀνάστημα, κομίζοντας εἰς τὴν πόλιν ἐπὶ τῶν ὄνων αὐτῶν ἐν ἀσκάσι τραγέοις ἔλαιον ὑπ' αὐτῶν ἐκπιεσθέν. Ἐφ' ὅσον δ' ἀπεμακρυνόμεθα ἀπὸ τῆς πόλεως, τόσῳ σπανιώτεροι ἐγίνοντο οἱ ἄνθρωποι, ἀλλὰ καὶ τόσῳ ὠραιότερα ἡ χώρα.

Κατηθύνθημεν δὲ τὴν πρὸς τὰ ὄρη καὶ εὐρέθημεν μετ' οὐ πολὺ ἐπ' ἀνωφερίας, καὶ δὴ ἐπὶ λεωφόρου ἐνούσης τὴν πρωτεύουσάν μετὰ τῶν χωρικών τῆς δυτικῆς ἀκτῆς καὶ ἀγούσης διὰ τῶν ὁρέων ἀτινα διασχίζουσι τὴν νῆσον κατὰ μήκος. Ἡ ὁδὸς ἀνῆρχετο ὁριζομένη διὰ πολλῶν στρωφῶν, ὅτε μὲν βαινόμεθα παρ' εὐδύδρους λειμῶνας, ὅτε δὲ παρὰ κήπους δένδρων ὁπωροφόρων, παρ' ἀμπελοφυτείας καὶ χλοοσκεπτοῦς ἀγροτικῶς οἰκίσκους, ἕως ἐφθάσαμεν εἰς δίκαιον δάσος δένδρων, ἐν ᾧ συνυφάνοντο αἱ κυμαίνόμεναι κορυφαὶ ὑψηλά, ὑπερῶν τῶν ἡμετέρων κεφαλῶν, εἰς τάπητα διαφανῆ. Ἐβραδύνσαμεν τὴν πορείαν· ὁ ψυχρὸς τοῦ δάσους ἀήρ ἦτο ζωογόνος. Ἡ τέρψις ἐπὶ τῷ ψιθύρῳ, ἐν προκαλεῖ κινούμενος ἀνωθεν ἡμῶν ὁ οὐρανὸς τοῦ φυλλώματος, εἶνε ἐθνικὸν αἰσθημα τῶν Τευτόνων. Ἡμεῖν δὲ μακάριος αἰσθανόμενος καὶ πάλιν ἡδὴ τὴν ταιαύτην φρικίαν.

Τέλος ἐξήλθομεν ἐκ τῶν εὐνέμων ἐκείνων στῶν τῶν δένδρων ἀναβάντες δ' ἐπὶ μικρὸν ἔστημεν, ἔχοντες ὅπισθεν ἡμῶν βράχον ἀποτόμους ἀνωφερῆ. Ἐξήκομεν φθᾶσαι ἐπὶ τῆς ἀκμῆς καὶ ἀπηλαύσαμεν θάλας ὑπερφύσης. Πρὸς δυσμὰς ἐκείτο τὸ Ἰόνιον πέλαγος, γαλιναῖον, ἀχανές· μόνον κατὰ τὰ πέτρατα τοῦ ὀρίζοντος ἐφαίνετο ἄμαυρὰ κυανῇ λωρίδι, ὡς νεφύριον ἐν τῇ δύσει, καὶ ἦτο ἡ Ἰταλία. Πρὸ ἡμῶν δὲ τὸ βόρειον μέρος τῆς νήσου, ὄρη καὶ κοιλάδες, τὰ πάντα χλοερὰ καὶ ὑλομανοῦντα, οἰκοὶ λευκοὶ, χωρία καὶ πύργοι ἐσπαρμέ-

νοι ἐν μέσῳ τῶν φυλλωμάτων. Ἰψηλὰ κυπάρισσοι ἐξείχον διὰ μέσου ὡς μινωεῖδες ἐγγύς γιγανταίων θάλας δένδρων, ἐπεχόντων τόπων τζαμίων ἐπὶ βράχων ἀπαρριγῶν ἴσταντο ἐρημοκλήσια ἐν θέσει παρὰ βόλῳ· ἐπέκεινα δὲ πάλιν ἡ θάλασσα καὶ προεξέχουσαι νῆσοι. Πρὸς δ' ἀνατολὰς μετὰ τὸν βαθυχρόου πελάγους τῶν δένδρων καὶ τῶν ἀποσπλῶντων ὁδῶν τοῦ πορθμοῦ ἀνεδύετο ἡ Κέρκυρα, περιβαλλομένη ὑπὸ τειχῶν, προχωμάτων καὶ πύργων, ἐχόντων φαιάν, μεσαιωνικὴν καὶ ἐπίσημον τὴν ὄψιν. Ἐκείθεν δὲ τοῦ στενοῦ ἐκείντο τὰ γλαυὰ τῆς Ἀλβανίας ὄρη, ἄνω καὶ κάτω, ἐφ' ὅσον ἐξικνέτο ὁ ὀφθαλμός. Καὶ ὑπὲρ ἡμᾶς ὑψοῦτο ὁ ἀνέφελος τοῦ οὐρανοῦ θάλας.

Ἐκεῖ ἔστημεν μακρὸν καὶ ἐθεώμεθα. Ἡ μὲν θάλασσα ἐθελγεν ἡμᾶς διὰ τοῦ γαλιναίου μεγαλείου τοῦ ἀχανοῦς αὐτῆς, ἡ δὲ γῆ προσεῖκνεν ἡμᾶς διὰ τοῦ μυριοφύλου πλήθους ἐρασιμῶν καὶ μεγαλοπρεπῶν πλασματικῶν. Πόσον καλὸν εἶνε, ἐσκεπτόμεθα, ὅτι οἱ ἄνθρωποι τῶν πεδιάδων καὶ δρυμῶν ἀγνοοῦσιν ἵπποσιν λαμπρὸς εἶνε ὁ κόσμος· ἄλλως ὅ' ἀπέθνησκον ἐκ τοῦ πόθου ἢ θὰ ἤρχιζεν ἐκ νέου μεταστάσεις τῶν λαῶν!

Μετ' οὐ πολὺ ἐφθάσαμεν εἰς χωρίον κείμενον ἐν γραφικῇ θέσει. Ἐκκλησία τις καὶ ἀξιώλογά τινα ἀλλὰ καταρρέοντα κτίρια ἐκ τῶν χρόνων τῆς Βενετοκρατίας, παραδόξως ἐπιμελεσμένα, ἐκείντο ἐν τῇ ἐρήμῳ ἀγορᾷ, ἐξ ἧς ἀφωρμῶντο διάφοροι ἀνὴρωλοι δρομίσκοι κατεχόμενοι ὑπὸ πτωχικῶν οἰκίσκων. Τινὲς αὐτῶν ἀνερχομένων ἐπ' ἀλλήλους κατὰ τοῦ βράχου, ὅστις ὑψοῦτο ἄνωθεν τοῦ ἐτέρου τοῦ χωρίου, ἀλλ' ἀπαντες εἶχον πλούσιον πράσινον περιθώριον, πολλοὶ δ' ἐκείντο ἐν μέσῳ βαθείας κτιᾶς ὡς ἡδὴ τινὲς μεσοῦντος τοῦ δρόμου ἐν τῇ δάσει. Ἐρχίσμεθα νὰ διψώμεν, διὸ ἀφιππεύσαμεν πρὸ τινος καπηλείου, οὗ ὁ κύριος ἐδείκνυν ἐλικρινὴ χυρὸν βλέπων παρ' αὐτῷ πάλιν ξένους φραγκαρομένους. Ἡ γὰρ δ' ἡμᾶς μετὰ πολλῶν δειγμάτων σεβασμοῦ εἰς τὸ καπηλεῖόν του, συγκείμενον ἐκ χυμαλοῦ πρὸς τὴν ὁδὸν ἀνοικτοῦ δωματίου, ἐν ᾧ παμμεγέθεις πῖλοι οἶνου ἴσταντο ἐπὶ ζυλίων ὀκριδάντων. Τὸ εἶδος ἦτο ἀσυνιδωτόν, ἐπὶ δὲ τῶν τοίχων ἦσαν ἐπιτεκολλημέναι μεγάλοι εἰκόνες παριστάνουσαι τὰς πράξεις τοῦ Ναπολέοντος. Ὁ οἶνος ἦτο καλὸς, οὕτως ὥστε ἐπίμεν πολλῶν πλείονα ἢ ὅσον προὔτιθέμεθα. Τοῦτο ἤρσεν εἰς τὸν οἶνοπώλην, ὅστις τοῦτο ἰδὼν ἔφερε καὶ ἄλλα τραγάλια, ἥτοι καλὸν τυρόν, καλὰς ἐλαίους καὶ εὐγευστον λευκὸν ἄρτον. Πρὸς δὲ ἡγωνίζετο διὰ παντός τρόπου νὰ ἐπιδείξῃ τὴν ἀγαθὴν αὐτοῦ διάθεσιν. Ἰδίως δ' ἔχαυρε βλέπων ὅτι ἐπιτυχῶς ἐλαλοῦμεν τὴν ἐγγύριον γλῶσσαν, διὸ καὶ ἠπόρει λίαν ἀκούων ἡμᾶς συνομιλοῦντας ἀγγλιστί. Τέλος δ' ἔλυσεν τὸ ζήτημα φανταζόμενος ὅτι πιθανῶς διετρέψαμεν μὲν πολλὰ ἔτη ἐν Ἀγγλίᾳ,

ἀλλ' εἰμὲθα ὅμως Κερκυραῖοι, καθότι κατ' αὐτὸν οὐδεὶς τῶν ἐκ γενετῆς Ἀγγλῶν κατώρυσσε νῆ ἐκμάθη τὴν ἐλληνικὴν. Ἡμεῖς δ' ἐθεοκλιώσαμεν αὐτὸν ὅτι ἐπιτυχῶς ἐμάντευσε τὸ διάγραμμα τῆς ἡμετέρας βιογραφίας, τοῦθ' ὕπερ ἤτο περίπου καὶ ἀληθὲς περὶ τοῦ συνοδοιπόρου μου. Πληρώσαντες δὲ δι' ὀλίγων ὁδῶν τὰς συμποτικὰς δαπάνας, αἵτινες θ' ἀνέρχοντο πιθανῶς εἰς πολλὰ σελίνια, ἂν μὴ ἐδοῦναι ἡμᾶς ἡ υποτιθεμένη δημογένεια, ἐπέβημεν καὶ πάλιν τῶν ἔκτων, ἠδ' ἡμετέρας τὸν κάπηλον καλέσαντα ἡμᾶς νῆ τιμῶμεν αὐτὸν συγχαίς διὰ τῆς ἡμετέρας ἐπισκέψεως, καὶ προσέβημεν περαιτέρω.

(Ἐπεται τὸ τέλος.)

“Α.

ΟΙ ΑΝΑΡΑΠΟΔΙΣΤΑΙ

Εὐρισκόμενος ἐν Σενναάρ εἶδον ἰδίους ὄμμασι πωλουμένους ἐν τῇ ἀγορᾷ πλείονας τῶν δυσχίλιων δούλων ἀμφοτέρων τῶν φύλων. Οἱ τὸ ἐμπόριον τῶν ἀτυχῶν τούτων διενεργοῦντες οὐ μόνον οὐδόλως ἀνησυχῶν διὰ τὸ μισαρὸν αὐτῶν ἔργον, ἀλλὰ καὶ ἐπρόστατοντο ὑπὸ τῆς ἀγγλικῆς ἀστυνομίας, τῆς ὁποίας τὰ ὄργανα ἐπανεφέρον εἰς τοὺς κυρίους τῶν τοὺς ἀποδιδράσκοντας δούλους. Ὁ δὲ στρατιωτικὸς διοικητὴς τῆς πόλεως, ἵνα μὴ καταλίπῃ ἐν ἀχρηστίᾳ τὸν ὑπὸ τῶν αἰγυπτίων προκατόχων του καθιερωθέντα νόμον, εἰσέπραττεν ἀναγκαστικῶς ἐν τῇ ἀγορᾷ δι' ἑκάστον ἐργάτην δούλον, καὶ ἡμῖς τῶν ἀλλήλων δι' ἑκάστον παιδίον. Τὸ ἐντιμὸν τοῦτο ἐμπόριον ἀπέφεραν εἰς αὐτὸν ἐτήσιον πρὸς ὅσον ἑκατοντακισχιλίων δραχμῶν.

Ἡ πρακτικότης χαρακτηρίζει ἀέτις τὸν Ἀγγλον. Μὲ διεβεβαίωσαν μάλιστα ὅτι ὡς προνοητικὸς ἄνθρωπος ὁ διοικητὴς ἐφρόντιζεν ἐπιτηδεύει νῆ καθιστᾷ ἐτι καρποφόρον τὴν παρὰ αὐτοῦ πρὸς ὅσον, ἀγοράζων δούλους δι' ἰδίον λογαριασμὸν καὶ μεταπωλῶν αὐτοὺς εἰς διαφόρους ἀγορὰς τοῦ Σουδάν.

Οὐδὲ πρέπει τις νῆ πιστεῦν ὅτι κατηργήθη ἡ δουλεία ἐν Κερκύρῃ. Ἀπηγορεύθησαν μόνον αἱ μεγάλα ἀγοραὶ τῶν μαύρων, τῶν ὁποίων ἄλλοτε ἦτο ἔδρα ἢ ἐν λόγῳ πόλις. Ἐπετρέπετο εἰς ἑκάστον ὄχι μόνον νῆ ἔχῃ δούλους, ἀλλὰ καὶ νῆ ἀγοράζῃ τοιοῦτους ἐξωθεν καὶ νῆ τοὺς μεταφέρει παρ' ἐξυτῆ, ὅσους δὴποτε τὸν ἀριθμὸν. Ἀπαξ μετενεχθέντες ἐν ἰδιωτικῷ οἰκίῳ, μετεπωλούντο, ἀντηλλάσσοντο, χωρὶς νῆ διατάσσονται τὸ παράπαν οἱ διενεργοῦντες τὰς τοιαύτας συναλλαγὰς.

Ἡ ἀπαγόρευσις τῆς αἰσχρᾶς ταύτης ἐμπο-

ρίας, ἐντελῶς εἰκονικὴ καὶ διαταχθεῖσα μόνον καὶ μόνον πρὸς καθυσχάσιν τῶν φιλανθρωπῶν Εὐρωπαίων, ἔσχεν ὡς μοναδικὸν ἀποτέλεσμα τὴν ἀντικατάστασιν τῶν δημοσίων διὰ τῶν ἰδιωτικῶν ἀγορῶν.

Δίκαιον εἶνε νῆ εἰπῶμεν ὅτι ἡ κατάργησις τῆς δουλείας ἐν Σουδάν εἶνε ἀπολύτως ἀδύνατος. Ἡ κοινωνικὴ κατάστασις τοῦ τόπου βασιίζεται πᾶσα ἐπὶ τῆς παναρχίας ταύτης συνθηλας, ἥτις εἶνε καθιερωμένη ὑπὸ τοῦ Κορανίου, καὶ οἱ πρακτικώτατοι Ἀγγλοι γινώσκουσιν ὅτι ἐν γένει δὲν δύνανται νῆ μεταβληθῶσι βίτικῶς τὰ ἔθνη, αἱ ἐξῆς, αἱ πρόληψις ὁλοκληροῦ λαοῦ δι' ἀπλοῦ θεπίσματος, πρὸ πάντων ὅταν εἶνε μουσουλμανικὸς ὁ λαὸς οὗτος, καὶ ἡ συνθήκη τὴν ὁποίαν θέλουσι νῆ προγράψωσιν ἐπιβάλλεται ἐκ τῆς θρησκείας.

Ἐν Σουδάν ἐνθα ὁ ἐλεύθερος ἄνθρωπος ἀτιμάζεται ἐργαζόμενος καὶ μάλιστα μεταπίπτει εἰς τὴν τάξιν τῶν δούλων, ἥθελεν εἶναι χιμαρική ἢ πάλιν ἐναντίον παρομοίων ἡθῶν.

Ἀναχωροῦντες ἀπὸ τοῦ διοικητοῦ τοῦ Σενναάρ ἐπορεύθημεν πρὸς ἐπίσκεψιν τῆς ἀγορᾶς τῶν δούλων. Ὑπῆρχεν ἐκεῖ ἀφθονία ἐξ αὐτῶν οἱ δυστυχεῖς ἀνέρχοντο εἰς πολλὰς χιλιάδας, διηρημένοι εἰς τόσους ὁμίλους ὅσοι καὶ οἱ κτήτορες αὐτῶν. Τοὺς εἴχμεν ἰδεῖν τὴν προτεραιαν, ἀλλὰ μακρόθεν, κατὰ συνήθειαν δὲ δὲν εἴχομεν ὀφθαλμὸν νῆ λάβωμεν ἀκριβῆ ἰδέαν περὶ τῆς καταστάσεως τῶν.

Οἱ σωματέμποροι εἶχον διαιρέσει τὸ ἀνθρώπινον ποίμνιον εἰς διάφορα τμήματα, κατὰ τὸ φύλον, τὴν ἡλικίαν, τὴν ρώμην, καὶ τὸ κάλλος· οἱ μάλιστα τιμώμενοι ἦσαν οἱ διὰ τὰ χαρῆμα προωρισμένοι νεανίσκοι καὶ νεάνιδες, ἀλλ' αἱ τιμαὶ αὐτῶν παραλλάσσουσι συνεχῶς ἀναλόγως τῆς σπουδαιότητος τῶν τελομένων ἀγοραπωλησιῶν.

Οὕτω καὶ ὡς στιγμὰς εὐρισκόμεθα ἐν Σενναάρ, νῆαι κόραι δεκατεσσάρων ἕως δεκαῖς ἐτῶν ἐκ τῆς φυλῆς τῶν Νουβῶ, λαοῦ ἐνθα αἱ γυναῖκες ἔχουσι τὸ κανονικὸν καὶ ἐπιβάλλον σχῆμα τῶν Κιρκασίων καὶ δύνανται ἐν γένει νῆ ληφθῶσιν ὡς πρότυπα πλαστικῆς ἀραιοτήτος ἐτιμῶντο εἰκοσιν ἕως εικοσιπέντε τάλληρων, ἐν ᾧ εἰς ἄλλας ἐποχὰς τοῦ ἔτους, καθ' ἃς ἡ ἀγορὰ εἶνε ὀλιγότερον πολυπληθές, εἶνε διπλασία ἢ ἄξια τῶν. Ἡ παρθενία τῶν προστατεύεται φυσικῶς διὰ λίαν παραδόξου συνθηλας ὡς χρῆσει ἐντιπὶ τῶν χωρῶν τοῦ Σουδάν, περὶ τῆς ὁποίας ὅμως δυσχερέστατον εἶνε νῆ διώσωμεν ἐνταῦθα πληροφῶριαν. Ρωμαῖοι ἐργάται ἱκανοὶ νῆ ὑπηρετήσωσι μεγάλως τὴν γεωργίαν μάλιστα ἐφθάνον νῆ 15—16 τάλληρα, τὰ δὲ παῖδια κατὰ μέσον ὄρον 8—12 τάλληρα, ἀναλόγως τῆς ἡλικίας τῶν. Ἐἵνε ἀληθές ὅτι αἱ τιμαὶ αὗται χωροῦσιν ἀπαύστως ὑψομέναι, καθ' ὅσον οἱ ἀγοράζοντες ἐν Σενναάρ τοὺς

δούλους προχωροῦσι πρὸς τὴν κάτω Νουβίαν καὶ εἰσχωροῦσιν εἰς τὴν Αἴγυπτον, ἐνθα οὐδεὶς ἐνοχλεῖ τὸ ἐμπόριον τῶν. Ἐκαστοῦ βέη διοικητοῦ τῆς ἐπαρχίας ἀπαιτοῦντος συνθήλας δι' ἐαυτὸν ἐν τῇ ἀγορᾷ δι' ἑκάστον δούλον, ὡς δικαίωμα διόδου, ἀκολουθεῖ ἐκ τούτου σταθερὰ ἀξίησις τιμῶν τῆς ὁποίας ἅπαν τὸ βῆρος ὑφίσταται ὁ τελευταῖος ἀγοραστής· διότι γυνὴ ἀγορασθεῖσα ἀπὸ 100 δραχμῶν ἐν ταῖς χώραις τοῦ ἄνω Νείλου τιμᾶται ἐν Καῖρῳ 1000 μέχρι 1600 δραχμῶν.

Ἐν γένει δὲ εἰς τὰς εὐρείας πεδιάδας τὰς ἐκτεταμένους ἀπὸ τοῦ Κορδοφάν καὶ τοῦ Καδαὶ μέχρι τῶν Κυανῶν ὁρίων καὶ εἰς τὰ μέρη τῶν μεγάλων λιμνῶν ἀπέρχονται ἀπαξ ἢ δις τοῦ ἔτους οἱ ὀφθαλμοὶ τῶν δούλων, ἵνα συντελέσωσι τὰς ἀγορὰς αὐτῶν, μεταξὺ τῶν ἀγορῶν καὶ ἐρηνικῶν πληθυσμῶν τῶν χωρῶν ἐκείνων. Ὡς ἐξῆς δὲ συνθήλας πραγματοποιεῖται ἡ μισαρὰ αὕτη θήρα, τὴν ὁποίαν δικαιῶνται νῆ ἐπιχειρῶσι μόνον οἱ ἐκ τῆς φυλῆς τῶν πολεμιστῶν.

Ὅταν ἀρχηγὸς τις συλλάβῃ τὸ σχέδιον νῆ κπέλῃ πρὸς τοιαύτην ἐκδρομὴν, ζητεῖ τὴν πρὸς τοῦτο ἄδειαν ἀπὸ τῶν Σουλτάνων τοῦ Καδαὶ, τοῦ Δαρφούρ, ἢ ἀπὸ πάντων ἄλλων ἐξ οὗ ἐξαρτᾶται. Μετὰ τὸν ἀμοιβαῖς συγκαταθέσει προσδιορισμὸν τοῦ εἰς τὸν κυριάρχην πληρωτέου δασμοῦ, ὅστις εἶνε συνθήλας τὸ ἡμισυ τοῦ προσδοκώμενου κέρους, ὁ ἀρχηγὸς ἐφωδιασμένος διὰ τοῦ φεσφῆ ποιεῖται ἐπικλήσιν πρὸς πάντας τοὺς θέλοντας νῆ συνενωθῶσι μετ' αὐτοῦ πολεμιστάς, τηρεῖ δὲ μεγίστην ἐχεμυθίαν περὶ τοῦ τόπου, εἰς τὸν ὁποῖον μέλλει νῆ τοὺς ὀδηγήσῃ ἵνα μὴ ὁ λαὸς, τὸν ὁποῖον προκρίνεται νῆ κυριεύσῃ, δυνήθῃ νῆ ἀποφύγῃ διὰ τῆς φυγῆς τὴν θλιβεράν τύχην, ἥτις τὸν ἀναμένει.

Μεθ' ὃ ἡ συμμορία καταλλήλως ἐξωπλισμένη ἀναχωρεῖ ἐπὶ γοργῶν ἔκτων καὶ καμήλων, ἐνοσκήπει ἐξαίφνης τὴν νύκτα εἰς ἐν χωρίον, τὸ περικυκλῶναι καὶ ἀπάγει ἀναμνηστὴ ἐπιχωρίους ἀπαντας τοὺς κατοίκους αὐτοῦ. Πᾶς ὁ ἀποπειρώμενος νῆ διαφυγῇ κατασφάζεται ἀνελκῶς. Ἀμα τῇ ἡμέρᾳ ἀρχεται ἡ ἐκλογὴ· οἱ γέροντες καὶ οἱ ἀνάπηροι ἀποδίδονται εἰς τὴν ἐλευθερίαν, πάντες δ' οἱ ἄλλοι δεσμεύονται ἀνὰ τέσσαρες, καὶ συνεννοῦνται πρὸς ἀλλήλους διὰ δύο ἰνδοκαλῶμων, περισφιγγόντων τὸν λαμόν, ἀφιέμενοι ὑπὸ τὴν φύλαξιν ἀριμῶν τινος πολεμιστῶν· σπεύδουσι δ' οἱ λοιποὶ πρὸς νέας ἀρπαγὰς, μέχρις οὗ ὁ ἀρχηγὸς συμπληρώσῃ τὸν ἀριθμὸν τῶν δούλων τοὺς ὁποίους ἐσκόπει νῆ συναγάγῃ· ἀποστέλλεται τότε τὸ ἀνῆκον μέρος εἰς τὸν παρασχόντα τὴν ἄδειαν ἡγεμόνα, τελεῖται δὲ ἡ πρὸς ἀλλήλους διανομὴ ἐπὶ τῶν ἀκολουθῶν βάσεων.

Τὸ τρίτον τῶν ὑπολειφθέντων ἀνήκει εἰς τὸν ἀρχηγὸν τῆς ἐκστρατείας, καὶ τὰ ἑτέρα δύο τρίτα εἰς τοὺς ὀπαδοὺς του. Δέκα δούλοι ὑπολογί-

ζονται συνθήλας δι' ἑκάστον· κάτω τῶν δέκα ἐτῶν, δύο παῖδια δὲν ἀποτελοῦσιν ἢ μίαν κεφαλὴν, ἐν τῇ διανομῇ δὲ ταύτῃ οὐδεμία λαμβάνεται φροντίς περὶ τῶν συγγενειῶν τῶν δυστήνων θυμάτων. Αἱ σύζυγοι ἀποχωρίζονται ἀπλάχως τῶν συζύγων καὶ τὰ παῖδια τῶν μητέρων. Ἀπαντες πωλοῦνται εἰς τοὺς ἀκολουθήσαντας τὴν ἐκδρομὴν ἐμπόρους, οἵτινες τοὺς ὀδηγοῦσιν εἰς τὰς διαφόρους ἀγορὰς τοῦ Σουδάν.

Κατεβλήθησαν αἱ καρδίαι ἡμῶν θεωρούντων τὰ συγκινητικὰ θέματα τῆς ἀποτροπαιοτέρας τῶν προλήψεων περίλειστα δίκην προβάτων, ὁλόγυμνα ὑπὸ πυρώδῃ οὐρανῶν, στερούμενα καὶ τῆς λεπτοτέρας σκιάς, ἀναπαύοντα τοὺς ἀλγούντας πόδας τῶν ἐπὶ τῆς καυστικῆς ἄμμου, ἐξοιδημένᾳ ἐκ τοῦ καύσωνος καὶ τῆς ἀκινήσεως. Ὑπελίσσασμεν νῆ ἐγγίσωμεν τὸ ἔδωρος διὰ τῶν χειρῶν, ἀλλ' οὐδ' ἐπὶ δύο δευτερόλεπτα ἡδυνήθημεν νῆ ὑπομείνωμεν τὴν πρόσψασιν αὐτοῦ, δακρύοντες δ' ἀπεχωρήσαμεν τοῦ σκληροῦ θεάματος.

Ὅποια ἄρρητος δι' ἡμᾶς ἀγαλλίασις, ἐὰν ἡδυνάμεθα νῆ ἀποδώσωμεν τοὺς ἀλλοίους ἐκείνους εἰς τὴν ἐλευθερίαν, εἰς τὰς οἰκογενεῖας τῶν, εἰς τὰς πτωχικὰς τῶν καλύβας, ἐνθα ὁ πάππος περιφρονημένος ἐνεκα τῶν γηρατειῶν του, κλαίει τοὺς φιλάτους του, τοὺς ἐς αἰὶ ἀρπαγέντας ἐκ τῆς στοργῆς του! Καὶ πόσων ἐνθέρμως κατηρώμεθα τὸν ὑποκριτικὸν λαόν, ὅστις ὑπὸ τὴν πρόφασιν τῆς καταλύσεως τῆς δουλείας, δὲν εἰσεχώρησεν εἰς Σουδάν, εἰμὴ διὰ νῆ ἐγκαταστήσῃ ὑποδύλως τὴν κυριαρχίαν του.

Ναὶ δὲν δισταζόμεν νῆ διαβεβαιώσωμεν ἀπαξ διὰ παντός ὅτι οἱ Βαῖκερ, οἱ Γόρδων, οἱ Λούμλεϋ, οἱ Κάμπελ, κατέστησαν ἐν Σουδάν οἱ φίλοι καὶ προστάται τῶν δουλεμπόρων, καὶ ὅτι οὗτοι εἶνε οἱ πλουσιώτεροι καὶ ἰσχυρότεροι τῆς χώρας, καὶ εἶνε ἀδύνατον νῆ κατρθῶν τι ἄνω τῆς συνδρομῆς τῶν. Εἰς μόνον ἐξ αὐτῶν, ὁ Μέτζα, δύναται νῆ καλέσῃ ὑπὸ τὰ ὅπλα δέκα χιλιάδας μαχητῶν.

Ἐκ τοῦ γαλλικοῦ.

K*

Κατὰ τινα τελευταῖον γενομένην ἐρευναν ἐν Βερολίνῳ εὐρέθη ὅτι ἐν τῇ πόλει ταύτῃ ὑπάρχουσιν 11,169 καταστήματα πωλοῦντα πνευματικὰ ποτά, ἥτοι διπλάσια ἢ ὅσα ὑπῆρχον τῷ 1870. Ἐκ τῶν γεωμετρικῶν πόλεων τῶν ἔχουσιν πολλὰ τοιαῦτα καταστήματα ἄξιον σημειώσεως εἶνε τὸ Ἀμβούργον, ὅπου ἐν οἰνοπνευματοπωλείον ἀναλογεῖ εἰς 71 κατασκευὰς.

ΜΕΤΑΦΟΡΑ ΑΜΕΡΙΚΑΝΙΚΟΥ ΚΡΕΑΤΟΣ

εἰς Ἀγγλίαν.

Ὡς γνωστὸν, ἐν Ἀγγλίᾳ τρώγονται μεγάλα ποσότητες ἀμερικανικοῦ κρέατος, ὅπερ φέρεται ἐξ Αὐστραλίας καὶ Ἀμερικῆς δι' ἰδίων πλοίων, ἐχόντων ἰδιαζούσας ἀεροφυκτικὰς μηχανάς. Ὁ ἄλλο πιεζόμενος ἰσχυρῶς, εἴτα δὲ ἀραιούμενος τάχιστα, ἀφαιρεῖ μέγιστα ποσὰ θερμότητος διὰ τῶν χώρων δι' ὧν διέρχεται, οὕτω δὲ προκαλεῖ ἰσχυρὰν ἀπόψυξιν τοῦ ἐντὸς τοῦ πλοίου διατηρουμένου κρέατος. Οὐ πρό πολλοῦ τὸ ἀτμόπλοιοι Elderlin, προωρισμένον εἰδικῶς νὰ μεταφέρῃ κρέας ἐξ Αὐστραλίας, ἔφευγεν εἰς Ἀγγλίαν 25,000 προβάτων ἐσφαγμένων, ὧν τὸ κρέας ἦτο πεπηγὸς ἐκ τῆς ψύξεως διὰ τῶν φυκτηρίων μηχανῶν τοῦ ἀτμοπλοίου. Νεωστὶ κατασκευασθῆσαν τρία ἔτι ὅμοια ἀτμόπλοια πρὸς μεταφορὰν κρέατος, οὕτω δὲ τὰ κρεοπωλεῖα τῆς Ἀγγλίας θὰ προμηθεύωνται καθ' ἑβδομάδα 18,000 ἐσφαγμένων προβάτων ἐξ Αὐστραλίας, ἐχόντων βάρος 400 τόννων. Ἐτι μείζων εἶνε ἡ ποσότης τοῦ ἐξ Ἀμερικῆς εἰς Ἀγγλίαν μεταφερομένου πεπηγότος κρέατος. Ἡ ποσότης αὕτη ἀνῆρχετο ἐν ἔτει 1884 εἰς 27,000 τόννους ἢ δὲ κατὰ τοὺς τρεῖς πρώτους μῆνας τοῦ τρέχοντος ἔτους ἐξ Αὐστραλίας πωληθεῖσα εἰς τὰ κρεοπωλεῖα τῆς Ἀγγλίας ποσότης προβάτων κρέατος ἀνῆλθεν εἰς 5,500 τόννους. Ἡ ἑλικὴ ἀξία τοῦ κρέατος τοῦτου ὑπολογίζεται εἰς 80-100 ἑκατομμύρια φράγκων ἑτησίως.

Τὸ κρέας τοῦτο εὐρίσκει ἐν Ἀγγλίᾳ μεγίστην κατανάλωσιν, καθόσον δὲν διαφέρει ποσῶς τοῦ τῶν προσφάτων σφακτῶν. Τελευταῖον ἐγένετο ἀπόπειρα πρὸς μεταφορὰν καὶ νωπῶν ἰχθύων ἐξ Ἀμερικῆς. Ἀτμόπλοιοι τῆς εταιρίας τοῦ Οὐδσάουτος ἔφευγεν εἰς τὰ ἰχθυοπωλεῖα τοῦ Λονδίνου ὅλως νωπούς καὶ προσφάτους 35 τόννους σαλμωνῶν, οὓς εἶχον διατηρήσει ἐντὸς τῶν χώρων τοῦ ἀτμοπλοίου, ὧν τὴν θερμοκρασίαν εἶχον καταθεθεῖσαι 6—8 βαθμοὺς ὑπὸ τὸ μηδέν.

M*

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

Ὁ κύριος τοῦ σὲρ Τζῶν Λούμπωκ. — Ἐν τῶν τελευταίων συνεδριάσεων τῆς βρετανικῆς ἐπιστημονικῆς εταιρίας, ὃ διάσημος Ἀγγλὸς ἐπιστήμων σὲρ Λούμπωκ ἀνέγνω ἐν τῷ τμήματι τῆς βιολογίας ἐνδιαφέρον ὑπόμνημα περὶ τῆς διανοητικῆς ἰκανότητος τῶν κυνῶν. Προλογιζόμενος ἐκφράζει τὴν ἐκπληξίν αὐτοῦ ἐπὶ τῷ ὅτι ὁ ἄνθρωπος γνωρίζει τόσον ἀτελῶς τὴν ἀληθινὴν φύσιν τῶν ζώων μεθ' ὧν συμβαίνει.

Ἡ ἄγνοια αὕτη προέρχεται ἐκ τοῦ ὅτι μέχρι τοῦδε ἐζητήσε νὰ διδάξῃ τὰ ζῶα, ἰδίως δὲ τοὺς κύνας, ἀντὶ νὰ προσπαθῇ νὰ γνωρίσῃ αὐτά. Προσπαθεῖ νὰ ἐννοήσῃ ὑπὸ τοῦ κυνὸς ἀντὶ νὰ ἐννοήσῃ αὐτόν· εἶνε ἴσως πρακτικώτερον ὑπὸ τὴν ἐποψίν τῆς χρησιμότητος, ἀλλὰ ψυχολογικῶς εἶνε ἥττον ἐνδιαφέρον. Ὁ σὲρ Τζῶν Λούμπωκ δὲν διστάζει νὰ παραδεχθῇ ὅτι συστημά τι διδασκαλίας ἠδύνατο νὰ ἐφαρμοσθῇ καὶ ἐπὶ τῶν κυνῶν. Αὐτὸς οὗτος ἐπαχέρισε πειράματα κατὰ τὴν ἀρχὴν ταύτην ἐπὶ τοῦ ἰδίου αὐτοῦ κυνός. Παρεσκεύασε τεμάχια ναστογράφου δέκα δακτύλων μῆκος ἔχοντα καὶ τριῶν πλάτος, ἐφ' ὧν ἐτύπωσε τὰς λέξεις «Τρώγων» «πίνω» «τεύω» «ἐξέρχομαι» κτλ. Ὅστις ἔδλεπε τὸν κύνα τοῦτον παρατηροῦντα τὰς ἐπὶ τοῦ ἐδάφους παρατεταγμένας συστοίχας τοῦ ναστογράφου, ἐκλέγοντα τὴν λέξιν ἣς εἶχε ἀνάγκην, δὲν ὁ ἀμφέβαλλεν ὅτι τὸ ζῷον τοῦτο ἦτο ἱκανὸν νὰ διακρίνῃ τὰς διαφόρους λέξεις καὶ νὰ ἐννοήσῃ ὅτι ἡ προσαγωγὴ μίαν ἐξ αὐτῶν ἰσοδυναμεῖ πρὸς αἵτησιν. Τὰ τεμάχια τοῦ ναστογράφου δὲν ἦτο δυνατόν νὰ διακριθῶσι διὰ τῆς ἀσφρήσεως διότι ἀνενεοῦντο ἐκάστοτε. Τὸ πείραμα λοιπὸν τοῦτο ἀπέδλεπεν εἰς δοκιμὴν τῆς διανοητικῆς ἰκανότητος τοῦ κυνός. Μεθ' ὅλας ὅμως τὰς προσπάθειας ἃς ἐπὶ τριμήνον κατέβαλεν ὁ Λούμπωκ ὅπως διδάξῃ τὸν κύνα αὐτοῦ νὰ φέρῃ ἐντυπὸν τι ἀνταποκρινόμενον πρὸς τὸ δεικνυόμενον αὐτῷ, δὲν κατόρθωσε τοῦτο, εἴτε δι' ἑλλειψίν νοημοσύνης τοῦ κυνός τοῦτου ἰδιαιτέρως, εἴτε διότι τὸ πείραμα ὑπερέβαινε τὴν ἰκανότητά τοῦ γένους τῶν κυνῶν ἐν γένει. Οὐχ ἥττον ἐνδιαφέρον θὰ ἦτο τὸ νὰ ἐξακριβωθῇ ἐν τὰ ζῶα εἶνε ἱκανὸν ἀριθμητικῶν ἐννοιῶν.

Ὁ Λούμπωκ συνοπτικῶς παρεργόμενος τὰ γνωστὰ ἐπὶ τοῦ θέματος τοῦτου πορίσματα μνημονεύει τῆς περιέργου παρατηρήσεως περὶ τῶν μονήρων σφηκιῶν, αἵτινες κάμνουνσι προμήθειαν ἐντόμων πρὸς διατροφήν τῶν ἐμβρύων αὐτῶν. Ἡ θήλεια, ἐν τῷ εἶδει τούτῳ τῶν σφηκιῶν εἶνε πολὺ μεγαλειτέρα τοῦ ἀρρενος· ἡ σφήξ λοιπὸν φροντίζει ὅπως συναγάγῃ δέκα ἔντομα διὰ τὰ μέλλοντα θήλει καὶ πέντε διὰ τὰ μέλλοντα ἀρρενα· ἐξ οὗ συνάγεται ὅτι ἡ σφήξ δύναται οὐ μόνον νὰ προεικάζῃ τὸ γένος τοῦ τέκνου τῆς, ἀλλὰ καὶ ν' ἀριθμῇ τὸ ὑλῆχιστον μέχρι τῶν δέκα.

— Βρὲ ἀδελφέ, δὲν ξέρεις τί παθαίνω 'ς τὸ σπίτι μου. Ἐπῆρα μίαν ὑπηρετρίαν καὶ τὴν λένε Ἀννέτα. Ἀννέτα λέν καὶ τὴ γυναῖκά μου. Δὲ ξέρεις τί σύγχυσι γίνεται ὅταν φωνάζω τὴ μὴν ἢ τὴν ἄλλη.

— Καὶ δὲν πέρνεις ἄλλη ὑπηρετρίαν με ἄλλο ὄνομα;

— Μπα, θεὸς φυλάξοι. Εἶμαι πάρα πολὺ εὐχαριστημένος μ' αὐτή.

— Τότε τί νὰ σοῦ πῶ κα' ἐγώ... πάρε ἄλλη γυναῖκα.

— Γ' αὐτὶ τόση βλαστὴς, Κύριε Κ;

— Βιάζομαι, φίλε μου, γιατί ἔχω ἀφήσει τὴ γυναῖκά μου μονάχη 'στὸ σπίτι.

— Ἀ, ζηλιάρη, δὲν ἔχεις ἐμπιστοσύνη 'ς τὴ γυναῖκά σου;

— Στὴ γυναῖκά μου ἔχω, καὶ πολὺ μάλιστα· ἀλλὰ δὲν ἐμπιστεύομαι ἐν κατηρημένο ἀξιωματικῷ ποῦ κάθισε ἀπέναντι...